

Araştırma Makalesi / Research Article

TÜRK BASININA GÖRE VENİZELOS'UN 1920 SEÇİMLERİNİ KAYBETMESİ VE YANKILARI*

Hatice YILDIRIM**

Öz

İtilaf ve İttifak Bloğu arasında başlayan Birinci Dünya Savaşı, Avrupa'daki ülkeleri ikiye ayırmıştır. Pek çok ülkeyi derinden etkileyen bu savaş Yunanistan'da farklı hasarlar meydana getirmiştir. Savaşa dâhil olup olmama konusu Yunan milletini ikiye bölmüştür. Başbakan Venizelos ve Kral Konstantin arasında Çanakkale Savaşı esnasında başlayan mücadelenin ilk kazananı Venizelos olmuştur. İtilaf Devletleri'nin desteğini alan Venizelos 1917 Selanik İhtilali ile Kral Konstantin'i tahtan indirmeyi başarmıştır. Ardından Megali İdea hayalini gerçekleştirmek isteyen Venizelos, Yunanistan'ı İtilaf Devletleri'nin yanında I. Dünya Savaşına dâhil etmiştir. Savaş sonrası Paris Barış Konferansı'nda İtilaf Devletleri'nin onayını alarak Yunan ordusunu Anadolu'ya sevk etmiştir. Ülkesi için başarılı denilebilecek bir dış politika izleyen Venizelos, dâhili işlerde aynı başarıyı gösterememiştir. Yunanistan'ın çıkarlarına uygun hazırlanan Sevr Antlaşması'nın imzalanmasının ardından Venizelos'a düzenlenen suikast girişimi ülkedeki kutuplaşmanın geldiği son noktayı göstermektedir. Venizelos bu suikast girişiminin ardından ülkesine döndüğünde seçimlere gidilmesi kararını vermiştir. Seçim öncesinde Kral Aleksander'ın ölümü Venizelos'u krallık meselesi ile karşı karşıya bırakmıştır. Aleksander'ın ölümü ile birlikte Yunan halkı seçimde Venizelos ve Konstantin arasında bir tercih yapmak durumunda kalmıştır. Seçimlerde genel beklentinin ve tahminlerin aksine Venizelos ağır bir yenilgi almıştır. Savaş devam ederken Venizelos'un aldığı bu yenilgi elbette Türkiye'de önemli bir yankı uyandırmıştır. Bu çalışmada Venizelos'un seçimleri kaybetmesinin Türkiye'deki yankıları dönemin Türk basınında yer alan haberler çerçevesinde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yunanistan, Venizelos, Basın, Konstantin, Mütareke.

* Bu makale 100. Yılında 19 Mayıs ve Milli Mücadele Uluslararası Sempozyumu'nda sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

** Dr. Öğretim Üyesi, Hitit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, (hatice_yildirim19@hotmail.com), (Orcid: 0000-0001-5363-9471).

ACCORDING TO THE TURKISH PRESS VENIZELOS LOST THE 1920 ELECTIONS AND ITS REPERCUSSIONS

Abstract

The First World War has divided the countries into two as Entente and Alliance Bloc. This war, which deeply affected many countries, caused different damages in Greece. The issue of whether or not to join the war divided the Greek nation into two. Venizelos was the first winner of the struggle between Prime Minister Venizelos and King Constantine during the Çanakale War. Receiving the support of the Entente States, Venizelos managed to take down the throne of King Constantine with the 1917 Thessaloniki Revolution. Then Venizelos, who wanted to realize his dream of Megali Idea, included Greece in World War I, along with the Entente States, in order to reach the promised land.

At the post-war Paris Peace Conference, he received the approval of the Entente States and sent the Greek Army to Anatolia. Following a foreign policy that can be called successful for his country, Venizelos has not been able to demonstrate the same success in internal affairs. The assassination attempt to Venizelos after the signing of the Treaty of Sevres, prepared in accordance with the interests of Greece, shows the last point of polarization in the country. When Venizelos returned to his country after this assassination attempt, he decided to hold elections. The death of King Alexander during the election confronted Venizelos with the kingdom issue. With the death of Alexander, the Greek people had to make a choice between Venizelos and Constantine in the election. Contrary to general expectations and predictions in the elections, Venizelos suffered a severe defeat. This defeat of Venizelos, of course as the war continued, has had an important impact in Turkey. In this study, the repercussions of Venizelos losing the elections in Turkey were discussed within the framework of the news in the Turkish press of the period.

Keywords: Greece, Venizelos, Press, Constantine, Armistice.

Giriş

Yunanistan'ın siyasi hayatında tartışmalı siyasetçilerden biri olan Venizelos 1909'da gerçekleşen Gudi Darbesi ile iktidara gelmiştir. Venizelos'a iktidarın yolunu açan subaylar ileride Venizelosçular olarak adlandırılacaklardır¹. Venizelos'un iktidarı ile birlikte Yunanistan'ın dış politikası Megali İdea'yı gerçekleştirmek üzerine inşa edilmiştir. 1910 yılında kurduğu Liberal Parti ile girdiği ilk seçimlerde Yunanistan'da daha önce örneği olmayan bir başarı elde etmiştir².

Venizelos, seçim zaferinden sonra ülkede çeşitli reformlar başlatmıştır. Aynı zamanda orduyu yeniden düzenlemek için harekete geçmiştir. Yunan ordusunun düzenlemelerinde Fransa ve İtalya ile birlikte çalışmıştır. Yapılan askeri düzenlemelere harcanan para Yunanistan'da o güne kadar yapılan

1 Çağla Derya Tağmat, *Lozan Konferansı'nda Yunan Diplomasisi 1922-1923*, Libra Kitap, İstanbul, 2018, s.21.

2 Murat Eser, *Eleftherios Venizelos Yunan Arşiv Kaynaklarına Göre Türk-Yunan İlişkileri*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2019, s.74.

toplam askeri harcamaların yaklaşık 4,5 katı olmuştur³. Reformlar ve askeri düzenlemeler neticesinde Venizelos, Megali İdea hayalini gerçekleştirmek için kurduğu ittifaklar sayesinde Balkan Savaşları'nda Yunanistan'ın topraklarını iki katına çıkarmayı başarmıştır⁴.

1913 yılında Yunan tahtında ülke siyasetini etkileyecek önemli bir değişiklik meydana gelmiştir. Venizelos ile gayet uyumlu çalışan Kral Georgios'un öldürülmesinin ardından Konstantin tahta geçmiştir. Ancak Konstantin babasının aksine siyasi hayata yakın olmuştur⁵. Konstantin veliaht prens olarak askeri özellikleri ile dikkat çekmiş, bilhassa Balkan Savaşları esnasında kazandığı zaferleri ile halkın sevgisini kazanmıştır⁶. Pallis'e göre 1915'ten önce Venizelos ve Konstantin arasında ciddi bir anlaşmazlık söz konusu olmamıştı. Sadece Balkan Savaşları ve barış görüşmelerinde iki konuda uyuşmazlık yaşanmış ve her iki konuda da Venizelos'un istekleri kabul edilmişti⁷. Ancak I. Dünya Savaşı'nda takip edilecek dış politika konusu Alman İmparatoru Wilhelm'in kız kardeşi ile evli olan Kral Konstantin ve Başbakan Venizelos arasında geri dönülmesi mümkün olmayan bir çatışma yaşanmasına neden olmuştur⁸. Michael Llewellyn Smith'e göre bu bölünme toplumun köklerine kadar işlemiş ve Yunanistan'ın siyasi hayatında yirmi yıldan fazla süren kötü bir etki bırakmıştır⁹. Aslında ulusal bölünmenin baş aktörleri Konstantin ve Venizelos olsa da asıl mücadele eski aileler yani geleneksel sınıf ile şehirli sınıf olarak nitelendirilen burjuvanın arasında geçmekte idi¹⁰.

- 3 M. Murat Hatipoğlu, 'Elefterios Venizelos'un 1910 Yılında İktidara Gelmesiyle Megali İdea'nın Kazandığı Yeni Karakter', *Üçüncü Askeri Tarih Semineri Türk-Yunan İlişkileri, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları*, Ankara, 1986, s. 460-461.
- 4 Şükrü S. Gürel, *Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)*, Ümit Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 1993, s.33.
- 5 Çiğdem Kılıçoğlu Cihangir, 'Yunanistan'da Monarşi Üzerine Bir Değerlendirme', *Atatürk Yolu*, S.58, Bahar 2016, s.109.
- 6 Yılmaz Altuğ, 'Bir Yunanlı Yazara Göre Türk İstiklal Savaşı'ndan Önce Yunanistan'da 'Genel Durum'', *Atatürk Araştırma Merkezi*, C.V, S.15, Temmuz 1989, s.553.; Konstantin'in siyasi hayata dâhil olması tahtı kaybetmesindeki etkenlerin başında gelmekte idi. Zira ondan sonra tahta geçen oğlu Aleksander'in basınla yaptığı bir görüşme esnasında kullandığı şu sözler bu bilgiyi doğrular niteliktedir: 'Babam önüne getirilen belgeleri okuduktan sonra imzalarlı ve şimdi sürgünde; dedem ise okumadan imza ederdi, kral olarak öldü...' M. Murat Hatipoğlu, *Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1988, s.109.
- 7 Alaxander Anastasius Pallis, *Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922)*, Çev: Orhan Azizoğlu, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1997, s.115.; İlk fikir ayrılığı I. Balkan Savaşı esnasında takip edilecek askeri plan üzerine olmuştur. Veliyaht prens Konstantin Manastır'a Venizelos ise Selanik'e asker çıkarılmasını uygun görmüştür. Nihayetinde Venizelos'un isteği olmuş ve Selanik'e asker çıkarılmıştır. Esra Özşüer, 'I. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın Tarafsızlığına Karşı Venizelos-'Entente-Cordiale' İşbirliği ve Propaganda Çalışmaları', *Atatürk Yolu Dergisi*, S.63, Güz 2018, s.250.
- 8 Bilge Umar, *Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla İzmir Savaşı*, İnkılap Yayınları, Ankara, 2002, s.66.
- 9 Michael Llewellyn Smith, *Yunanistan'ın Anadolu Hayali 1919-1922*, (Çev: Nilgün Engin), Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2017, s.82.
- 10 Özşüer, 'Kasım Olayları...', s.51.

I. Dünya Savaşı'nın ilk yılı Venizelos'un Kral Konstantin'i Yunanistan'ın savaşa dâhil olması konusunda ikna çabaları ile geçmiştir. Kral Konstantin, Venizelos'un bütün çabalarına karşın tarafsızlık düşüncesinden vazgeçmemiştir¹¹. Kral Konstantin'i tarafsızlık kararından vazgeçiremeyen Venizelos, İtilaf Devletleri'nin desteği ile başlattığı Selanik İhtilali neticesinde siyasi açıdan bütün isteklerine kavuşmuştur. Öncelikle iktidarı tekrar elde etmiş, fikir ayrılığına düştüğü kralı tahtan indirmiş ve nihayetinde Yunanistan'ı I. Dünya Savaşı'na İtilaf Devletleri'nin yanında dâhil etmeyi başarmıştır¹². İtilaf Devletleri'nin, I. Dünya Savaşı'ndan galibiyetle ayrılmasından sonra 1919'da Paris Barış Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferansta alınan onay ile Yunan askerleri Batı Anadolu'ya sevk edilmiştir. 1920 senesine gelindiğinde ise Yunanistan tarihi açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Megali İdea hayalinin gerçekleşmesi için Sevr Antlaşması sürecinde Venizelos büyük bir çaba sarf etmiş, nihayetinde İzmir'in ve Trakya'nın idaresini almaya muvafık olmuştur¹³.

1. Seçim Süreci Yaşanan Gelişmeler ve Propaganda Savaşları

Paris'te, kralcı askerler tarafından suikasta uğrayan Venizelos, Yunanistan'a döndükten sonra '*Yunanistan'ın velinimeti ve kurtarıcısı*' olarak ilan edilmesini sağlayan Sevr Antlaşması'nı meclise sunmuştur. Ardından da bir süredir ertelenen seçimlerin iki ay sonra yapılmasına karar verilmiştir¹⁴. Venizelos'un bu kararı almasında Sevr Antlaşması'nda elde ettiği başarının da etkisi olmuştur. Aslında 1915 yılında kurulan Lazarus Meclisi'nin görev süresi 4 yıl olup 1919'da sona ermesi gerekirken birkaç defa süresi uzatılmıştır. 1920 yılı içinde ülkede olağanüstü hal devam ederken seçimlere gidilmesi kararı alınmıştır. Olağanüstü hale karşın muhalifler teşkilatlanmayı sürdürmüşlerdi¹⁵.

Uzun süredir ertelenen seçimlerin savaş devam ederken yenilenmesi kararı elbette Konstantin ve Venizelos taraftarları arasında farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Nilüfer Erdem göre; Konstantin taraftarları seçim kararını, savaşı kaybedeceğini anlayan Venizelos'un bir oyunu olarak görmüştür. Venizelos taraftarları ise daha ileri gitmek amacıyla olan Venizelos'un yürüttüğü politikalarına karşın halkın ne derece destek verdiğini görmek istemesinden kaynaklandığını ileri sürmüştür¹⁶.

11 Gürhan Yellice, 'Birinci Dünya Savaşı ve Yunanistan: Çanakkale'den Milli Bölünmeye', *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVI/32, 2016-Bahar, s.216.

12 Seçil Akgün, 'Yunanistan'da Kurtuluş Savaşı'nı İzleyen Gelişmeler', *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.3, 1993, s. 11.

13 Derya Tağmat, *a.g.e.*, s.26, 27.

14 Dalby, *a.g.e.*, s. 137.

15 Nilüfer Erdem, *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı (1919-1923)*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2009, s.268.

16 Nilüfer Erdem, *Mizah Penceresinden Yunanistan'da Halk, Savaş ve Siyaset 1919-1923*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2018, s.64.

1920 yılında Yunanistan seçime giderken belki de Venizelos'u en müşkül durumda bırakan olay Kral Aleksander'in bir maymun tarafından ısırılarak hastalanması olmuştur¹⁷. Bu durum Yunanistan'da krallık meselesini yeniden gündeme taşımış ve seçim mücadelesinin daha da şiddetlenmesine sebep olmuştur. Yunanistan'da seçimler Venizelos ve karşıtı olan partilerin bir araya geldiği 'Birleşik Muhalefet' arasında geçmiştir¹⁸.

Yunanistan'ın siyasi hayatını etkileyecek olan bu gelişmeler Türk basını tarafından yakından takip edilmiştir. Türk basınının haberlerini ağırlıklı olarak İstanbul'daki Rum basınından aldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Yunan¹⁹, İngiliz ve Fransız basınından alınan haberler de mevcuttur.

İstanbul'daki Rum basınının seçim sürecine dair verdiği haberlerde açıkça Venizelos'u destekledikleri görülmektedir. İkdam gazetesinin Neologos gazetesinden aldığı haberde, eski Kral Konstantin'in Roma'ya giderek, eski başvekil Gunaris'i muhalefetin seçim faaliyetlerine başkanlık etmesi için Atina'ya dönmesi konusunda ikna etmek istediği bilgisine yer vermiştir. Haberin asıl çarpıcı olan kısmı Gunaris'in bu isteğe, Venizelos'un mevcut şartlarda ekseriyeti kazanacağı dolayısıyla Konstantin'in tahtına dönmemesinin seçim sonuçlarına bağlanmasının hata olacağına dair muhtıra verdiği iddiasıdır. Hatta Gunaris'in mevcut şartlarda muhalefetin seçime katılmamasını önerdiği ileri sürülmüştür²⁰. Ancak bu iddialar gerçeği yansıtmamaktadır. Zira Gunaris ileride de bahsedileceği gibi seçim öncesi Atina'ya geri dönmüş ve muhalefetin seçim çalışmalarına iştirak etmiştir.

Seçimleri kazanmayı isteyen Venizelos'un iki önemli hamle yaptığı görülmektedir. Bunlardan ilki Anadolu'da Yunan işgali altında bulunan bölgeleri seçime dâhil etmesi, ikincisi ise Yunan ordusuna oy kullanma hakkı vermesidir²¹. Anadolu'daki Rumların oylarından emin olan Venizelos Müslümanların da oyunu almak için seçim listelerinde özellikle Edirne ve Kırkkilise'de iki ya da üç Müslüman adaya yer vereceği haberi basına yansımıştır. Selanik'teki Müslümanların muhalefetin yanında olduğu Musevilerin ise kendilerine daha fazla hak verecek fırkadan yana tavır sergileyeceklerine dair haber Venizelos'un bu hamlesinin nedenini açıklamaktadır²².

Kralın durumunun ciddiyetini koruması ve halef konusunda tartışmaların yaşanması, Venizelos'u, geçmişte Yunanistan için sağladığı özellikle mali kazançları ve Konstantin geri dönerse yaşanacak kayıpları hatırlatan bir beyanat vermeye sevk etmiştir. Selanik'te çıkan bir gazeteye

17 Smith, a.g.e., s.168.

18 Hatipoğlu, *Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında...*, s. 110.

19 Yunan basını bu dönemde ulusal bölünmenin etkisi ile Venizelist, Antivenizelist ve sol olarak ayrılmakta idi. Erdem, a.g.e., s. 14.

20 *İkdam*, 10 Teşrin-i Evvel 1920, s.1.

21 Smith, a.g.e., s. 171.

22 *İkdam*, 10 Teşrin-i Evvel 1920, s.1.

Yunanistan ahalisinin, dış siyasetleri neticesinde elde ettikleri başarıları tehlikeye atacağına ihtimal vermediğini ifade etmiştir. İstenilen mali başarıya ulaşılmada İtilaf Devletleri lehine takip edilen politikanın ve *Konstantin'in sahtekârlıklarına! İştirak etmemesinin* etkili olduğuna vurgu yapmıştır. Yunanistan ahalisinin galip mevkiinden mağlup mevkiine geçmek istemeyeceğini söyleyerek Konstantin'in geri dönmesinin ne anlama geleceğini ima etmiştir. Bulgaristan'ın I. Dünya Savaşı esnasında İtilaf Devletleri'nin yanına geçmeye hazır olduğunu, Yunanistan'ın harbe dâhil olmaması durumunda Şarki Makedonya ve bütün Trakya'nın Bulgaristan'a ait olacağını iddia ederek Selanik'te yaptığı ihtilali savunmuştur²³.

Kralın hastalığı seçimlerin ertelenmesini gündeme getirirken, özellikle Rum basınında muhaliflerin seçimi kaybedeceği yönünde propagandaların devam ettiği görülmektedir. Muhaliflerin seçimleri kazanamayacaklarını anladıklarından kanlı olaylar çıkarmaya çalıştıkları iddia edilmiştir²⁴. Muhaliflerle ilgili bir başka iddia ise kazanamayacaklarını görececek olurlarsa seçimlere katılmayıp İtilaf Devletleri'ne protestonameler gönderecekleri idi²⁵.

Kralın durumu karşısında hükümet harekete geçmiş ve seçimler nedeniyle fes edilmiş olan meclis toplantıya çağırılmıştır. Neologos gazetesinden alınan haberde vilayetlerde bulunan eski mebusların acilen Atina'ya gelmeleri telgrafla kendilerine bildirilmiştir²⁶.

Seçimler yaklaşırken örfi idarenin kaldırılması ile birlikte muhalefetin sesi yükselmeye başlamıştır. Elbette bunda kralın rahatsızlığı da etkili olmuştur. Verilen beyanatlarda ve düzenlenen gösterilerde 'hürriyet' kavramı ön plana çıkmıştır. Atina basını, örfi idare kaldırılır kaldırılmaz, muhaliflerin "Kahrolsun Venizelos'un Zulmü! Yaşasın Hürriyet" diye sloganlar atarak gösteriler düzenlediklerini yazmaktadır. Atina'da 100 bin kişinin hükümet aleyhine yaptığı gösteriye polis tarafından yapılan müdahale esnasında yaralananlar olmuştur. Yaşanan olaylar neticesinde hükümet yeniden örfi idare ilan edeceği yönünde beyanatlarda bulunmuştur²⁷.

Gunaris'in Roma'da verdiği beyanatta da hürriyet vurgusu ön planda yer almaktadır. Beyanatta, milletten aldığı kuvvetle, Yunanistan'ı Venizelos'un idaresinden kurtarmak için elinden geleni yapacağını belirtmiştir. Ayrıca ahalinin hürriyet arzusunun baskı araçlarıyla yok edilmeye çalışıldığını ancak bu baskının tersine hürriyet arzusunu artırdığına vurgu yapmış, seçimin sonunda hürriyetin kazanacağını söylemiştir. Gunaris'in beyanatını doğrular şekilde Korfu Adasında ahali ellerinde muhalefetin simgesi olan zeytin dalları ile 'Yaşasın Gunaris! Yaşasın Hürriyet!' sloganları atmıştır²⁸.

23 *İkdam*, 13 Teşrin-i Evvel 1920, s.1.

24 *Vakit*, 14 Teşrin-i Evvel 1920, s.1.

25 *İkdam*, 14 Teşrin-i Evvel 1920, s.1; *Vakit*, 14 Teşrin-i Evvel 1920, s.1.

26 *Alemdar*, 21 Teşrin-i Evvel 1920, s.2.

27 *İkdam*, 21 Teşrin-i Evvel 1920, s.1.

28 *Alemdar*, 22 Teşrin-i Evvel 1920, s.3.

Seçim öncesi muhalifler dışında basının genel eğilimi Venizelos'un seçimleri büyük bir ekseriyetle kazanacağı yönünde olmuştur. Bu tahminde çeşitli etkenler mevcuttur. Anadolu'nun sesi olan Hâkimiyet-i Milliye gazetesi bu etkenleri sıralayan bir haber yayınlamıştır. Haberde aslında Yunanistan'da genel durumun zannedilenin aksine Venizelos aleyhinde olduğu yazmaktadır. Venizelos'un seçimi kaybedeceğini anlayarak yeni ilhak edilen araziye seçime dâhil etmesi '*mahirane bir manevra*' olarak nitelendirilmiştir. Bu manevrada ilhak edilen arazideki Rumların Venizelos'a karşı besledikleri sevginin yanı sıra, bu arazide seçimlere müdahale edilmesinin kolay olmasının da etkisi olduğu savunulmuştur. Bu nedenle de seçimlerde Venizelos'un ekseriyetle kazanacağı iddia edilmiştir. Ancak bu kazanç '*cebri muzafferiyet*' olarak nitelendirilmiştir. Böyle kazanılmış bir başarımın geçici olacağı ve Yunanistan'daki mevcut karışıklığı artıracığı tahmin edilmektedir. Haberde Yunanistan '*ihতিরas ülkesi*' , Venizelos'da hırsı ile iktidara gelen aynı hırsla iktidarda kalmaya devam edecek olan biri olarak tanımlanmıştır. Asıl Yunanistan'ın Venizelos'a şiddetli muhalefetine karşı Yunanlı olmayan araziden aldığı oylarla iktidarda kalamayacağına vurgu yapılmıştır. Yunanistan'ın görüldüğünden daha fazla '*hasta*' olduğuna dikkat çekilmiştir²⁹.

Kral Aleksander, 25 Ekim'de kan zehirlenmesi neticesinde vefat etmiştir. Bu yüzden seçimler 14 Kasım'a ertelenmiş ve kral naibi olarak Amiral Koundouriotis seçilmiştir³⁰. Kralın vefatı üzerine basında saltanat yılları ile ilgili bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Buna göre; üç seneden fazla krallık yapan Aleksander bu süre zarfında hükümet işlerini tamamen Venizelos'a bırakmıştır. Yunan halkına gösterdiği sevgi karşılıksız kalmamış ve muhalifler dâhil herkesin sevgi ve hürmetini kazanmıştır. Kralın vefatı İstanbul'daki Rumlar arasında da derin bir üzüntü ile karşılanmış ve Rum okulları tatil edilmiştir. Atina'da ise üst düzeyde askeri tedbirler alınmıştır³¹.

Kralın ölümünün ardından hükümet, Yunan halkına hitaben bir beyanname yayınlarak, Aleksander'ın ölümünden duyulan üzüntüyü dile getirmiştir. Bu üzüntünün nedeninin sadece Aleksander'ın genç yaşta olmasından kaynaklanmadığı, kendisinin Yunanistan'ın gördüğü en alçak gönüllü kral olduğu vurgusu yapılmıştır. Ardından hemen taht konusuna açıklık getirilmiş ve anayasa gereğince kralın biraderi Prens Paul'un davet edileceği belirtilmiştir. Mevcut şartlar nedeniyle prens gelene kadar naip kral seçilmesi uygun görülmüştür. Vakit gazetesinde bu beyanname doğrultusunda yapılan haberde Prens Paul'un tahta davet edilmesi ile birlikte taht meselesinin çözülmeyeceği ve Yunanistan'ı ikiye bölen meselede kralın vefatı ile birlikte son noktaya gelindiği iddia edilmiştir³².

29 *Hâkimiyet-i Milliye*, 23 Teşrin-i Evvel, 1920, s.2.

30 Smith, *a.g.e.*, s.169; Hatipoğlu, *Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında...*, s. 110.

31 *Vakit*, 27 Teşrin-i Evvel 1920, s.1.

32 *Vakit*, 28 Teşrin-i Evvel 1920, s.1.

Venizelos hükümeti ülke içinde hem karışıklık çıkmasına hem de Konstantin'in propagandasının yapılmasına engel olmak için tedbirler almıştır. Rum gazetelerinin Atina'dan aldığı bilgiye göre sabık kral Konstantin lehine nümayiş düzenlenmesi yasaklanmıştır³³. Basında çıkan haberlerden her iki tarafın da krallık konusunu seçim sonrasında bırakma kararı aldığı görülmektedir. Kısaca bu seçimin sonucu kralın kim olacağını da belirleyecekti. Bu da seçimin önemini biraz daha artırmaktaydı. Venizelos naip seçimi esnasında aynı görüşü beyan etmiştir. Krallık meselesi seçim sonrası Yunan ahalisinin isteğine göre çözülecekti. Venizelos, Konstantin konusuna da değinerek sabık kralı, oğlunun ölümü esnasında bile dolaplar döndürmekten vazgeçmeyen biri olarak tanımlamıştır. Sözlerine daha ağır ifadeler kullanarak devam etmiş ve tahtın kuvvetli olmasını talep etme hakkına haiz olduklarını bu nedenle de *kralliyetin haysiyet ve şerefine layık bir krala malik olmak istediklerini* belirtmiştir. Konstantin'in geri dönmesi meselesi ile ilgili *'bilcümle dostlarım kendisini kabul etse ve nokta-i nazarımı müdafaada yalnız başıma kalmış olsam bile yine sabık kralın avdetine muhalefete devam edeceğim. Konstantin sureti kattiyede sükût etmiştir'* diyerek bütün kapıları kapatmıştır³⁴.

Seçim çalışmaları devam ederken, muhalefetin seçim çalışmalarına birtakım engeller çıkarıldığı iddiaları basına yansımıştır. Birleşik muhalefetin reisi Gunaris'in Atina'da seçim konuşması yapmasına izin verilmemiştir. İkdam gazetesi bu haberi *'Gunaris'e Söz Söyletmiyorlar'* başlığı altında vermiştir. Buna karşın Rumca gazetelerden alınan bilgiye göre, İzmir'deki Rum cemaatinin Eski Yunanistan ahalisine hitaben hazırladığı, *"Venizelos'a oy verilmesini"* isteyen bir beyannamenin nüshaları Yunanistan'ın her köşesine dağıtılacaktı³⁵.

Yunanistan'da seçim mücadelesi Atina ve Selanik olmak üzere iki merkez tarafından idare edilmiştir. Seçim sürecinde propaganda yapmak üzere bu merkezlerde yeni gazeteler çıkarılmaya başlanmıştır. İkdam gazetesinin haberine göre, sadece Selanik'te ikisi fırka gazetesi olmak üzere Türkçe olarak üç yeni gazete yayınlanmaya başlamıştır. Haberde, Selanik'te seçim listelerinde muhaliflerin 4, Venizelos'un ise 3 Müslüman adaya yer verdiği belirtilmiştir. Gazetede muhaliflere ait Selamet gazetesinden alınan bir habere de yer verilmiştir. Bu haberde Müslümanlara ait emlak ve arazilere yapılan haksız uygulamaların eleştirildiği görülmektedir. *'Selamün Aleyküm Kardeş'* başlıklı başka bir haberde, Müslüman ahali muhalif partiye oy vermeye davet edilmiştir. Muhalif partiye oy verildiği takdirde *'harpten, angaryadan, zulümden, pahalılıktan ve ağır vergilerden kurtaracaksın ve evinde barkında tarlanda çoluk çocuğunla rahat yaşayacak ve mal mülkünün sahibi olacaksın'* vaatlerinde bulunduğu görülmektedir³⁶.

33 İkdam, 30 Teşrin-i Evvel 1920, s.1.

34 İkdam, 31 Teşrin-i Evvel 1920, s.1.

35 İkdam, 1 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

36 Vakit, 1 Teşrin-i Sani 1920, s. 1.

Krallık konusu, mecliste taraflar arasında gerginliklerin yaşanmasına sebep olmuştur. Muhalifler, kral naibi seçimi esnasında mecliste yer almayarak ve tebrik beyanatında bulunmayarak krallık konusundaki tavırlarını net bir şekilde sergilemişlerdir. Tabi ki bu durum tartışmaların yaşanmasına sebep olmuştur³⁷. Taht konusunda taraflar arasındaki tartışmalar elbette seçim konuşmalarına da yansımıştır. Gunaris ile Venizelos arasında meydanlarda karşılıklı atışmaların yaşandığı görülmektedir. Gunaris Atina'da yaptığı bir konuşması esnasında, Konstantin'in tahttan çekilmediğini, bu nedenle tahtın Paulos'a teklif edilmiş olmasını eleştirmiştir. Venizelos bu eleştiriye cevap olarak, muhaliflerin, taht konusunda savundukları görüşlerini açık bir şekilde seçim programlarına koymalarını teklif etmiştir. Ayrıca Konstantin lehinde tezahüratlara dahi müsaade edileceğini ancak fırka tartışmalarının ve mücadelelerinin iç güvenliği ihlal etmeyecek bir tarzda yapılmasına dikkat edilmesini istemiştir³⁸.

Venizelos'un Patras'ta yaptığı seçim konuşması esnasında, Selanik İhtilali ve sonrasında yaşanan olaylara değindiği görülmektedir. Muhalifleri gerici olarak tanımlamıştır. Örfi idarenin uygulanması ve emekliliğe sevk edilen zabıta hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Bütün bu yaşananların tek sorumlusu olarak da Konstantin ve muhalifleri göstermiştir. Mağdur memurların tekrar vazifelerine defalarca davet edildiğini ve emekliye sevk edilen zabıtana da tazminatlarının verileceğini beyan ederek kendisini savunmuştur. Konstantin'in dönmesi durumunda Yunanistan için karamsar bir tablo çizmiştir. Bunun bir iç savaşa sebep olacağını ve Yunanistan'ın mağluplar safına geçeceğini iddia etmiştir. İtilaf Devletleri'nin ve Sırbistan'ın ittifaklarını kaybederek Türk ve Bulgarların düşmanlığı karşısında kalacaklarını ileri sürmüştür. Son olarak da İtilaf Devletleri'nden alınan borçlara temas ederek maddi açıdan yaşanacak sıkıntılara temas etmiştir³⁹.

Venizelos seçim gezilerine devam ederken taraftarları, muhaliflerin en fazla 80 mebus çıkarabilecekleri hatta muhaliflerin lideri Gunaris'in memleketi Patras'ta bile başarısız olacağı yönündeki propagandaları basına yansımıştır. Bu sırada muhalifler de seçim çalışmalarına hız vermişlerdi. Muhaliflerin hedefinde ise cephedeki askerler yer almakta idi. Liberallerin, bu durum karşısında demokratik bir tavır sergileyerek, muhaliflerin cepheye gitmesine engel olmadığı iddiası basında yer almaktadır⁴⁰. Bu izin hem içeride halka hem de dış devletlere karşı Venizelos idaresinin ılımlı ve demokratik tutumunu göstermek için alınmış bir karar mahiyetindedir. Zira bir yandan böyle ılımlı kararlar alınırken diğer yandan muhaliflere karşı sert tedbirler dikkat çekmektedir. Yunan hükümeti müsademelere son vermek için harekete geçmiştir. İkdam gazetesi '*Müsademeleri Susturmak İçin*' başlıklı haberinde şehrin birçok noktasına

37 *İkdam*, 3 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

38 *Vakit*, 4 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

39 *İleri*, 6 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

40 *İleri*, 7 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

nümayişlere engel olmak için itfaiye tulumbaları yerleştirildiğini yazmaktadır. Polis Müdüriyeti bir beyannamesinde sabık kralın Yunan tahtı üzerindeki hukukunun tartışılmasına müsaade edildiğini ancak nümayişler yapılmasını yasakladıklarını bildirmiştir.

Venizelos, Konstantin lehine nümayişlere engel olmak için emniyet önlemlerinin yanı sıra birtakım beyanatlarda da bulunmuştur. İtilaf Devletleri'nin Yunanistan'ın büyümesine Konstantin'in geri dönmemesi şartı ile onayladıklarına dair beyanati bunlardan biridir⁴¹. Seçim gezilerine çıkarak yaptığı konuşmalarda da Konstantin'in dönmesini bir felaket olarak tasvir etmiştir. Venizelos yanlısı Yunan basını ise Fransız siyasilerinin krallık konusunda Venizelos'a güvendikleri, Konstantin ya da prens Georgios'un geri dönmesi durumunda müdahil olacaklarını yazarak, bu doğrultuda bir algı oluşturmaya çalışmışlardır⁴². Bu algı daha önce yaşanan Selanik vakasını hatırlatan bir uyarı olarak da kabul edilebilir.

Venizelos, seçim konuşmaları esnasında Konstantin ile ilgili çok ağır ithamlarda da bulunmuştur. Konstantin'in Alman zaferini arzu ettiğini ve savaş boyunca da Almanlara casusluk yaptığını iddia etmiştir. Ayrıca Şarki Makedonya'da Bulgarlara 400 bin Rum'u teslim etmek ve Atina'da İngiliz ve Fransız bahriyelilerinin öldürülmesine sebep olmakla suçlamıştır. Konstantin'in tahta geçme arzusunu, Yunan halkının menfaatlerini düşünmediğinin göstergesi olarak nitelendirmiştir. Venizelos, seçim gezilerini sürdürürken bir yandan da ülke içinde asayişli sağlamak için yeni kararlar almaya devam etmiştir. Öncelikli olarak Atina'da zabıtanın silah satışı yasaklandığı gibi askerin seferber vaziyette bulundurulması kararı alınmıştır. Ayrıca Konstantin'in resimlerinin caddelerde teşhiri ve satışı da yasaklanmıştır⁴³.

Türk basınında, tarafların seçimi kazanmaları durumunda ne gibi sonuçlar meydana geleceği üzerine değerlendirmeler de yer almaktadır. Vakit gazetesinde yer alan '*Yunanistan'da Vaziyet*' başlıklı köşe yazısında, Venizelos'un seçimi kazanmasının muhtemel sonuçları üzerinde durulmuştur. Öncelikle bu seçimin Yunanistan'ın kaderine etki edecek bir öneme sahip olduğu belirtilmiştir. Paulos'un krallık konusunda babasını işaret etmesi seçimi bu kadar önemli hale getirmiştir. Paulos'un bu açıklaması, Venizelos taraftarları arasında genç prensin tahta geçtiği takdirde babasının oyuncağı olacağını düşündürmüştür. Venizelos'un seçimi kazanması halinde seçim sonrası Yunanistan'da cumhuriyet ilan edileceği de ön görülmüştür. Bu durumda Yunanistan'daki iç çatışmaların daha da artacağı beklenilmektedir⁴⁴.

İkdam gazetesinde ise '*Konstantin Gelirse...*' başlıklı haber ile muhaliflerin seçimi kazanmaları durumunda meydana gelecek gelişmeler

41 *İkdam*, 7 Teşrin-i Sani 1920, s. 1.

42 *İleri*, 8 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

43 *Vakit*, 8 Teşrin-i Sani 1920, s. 1.

44 *Vakit*, 10 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

üzerine fikir yürütülmüştür. Haberde İngiliz ve Fransız basınında konu üzerine yapılan değerlendirmelere yer verilmiştir. İngiliz basını Konstantin'in geri dönemeyeceğini beyan ederken, Fransız basını Konstantin'in dönmesinin Yunanistan ile İtilaf Devletleri arasında ihtilaf meydana getireceği görüşünü ileri sürmüştür⁴⁵. Kısaca Türk basınına göre seçim sonucu ne çıkarsa çıksın Yunanistan'ı zor günler beklemekte idi.

Seçim sürecinde de olaylar bir türlü sona ermemiştir. Selanik İhtilali sonrası görevlerinden alınmış olan ve çeşitli illerden gelen zabitan Atina'da toplanmıştır. Bu durum karşısında zabitanın hemen geri dönmeleri istenmiş ve bir daha böyle bir olaya mahal vermemek için Harbiye Nezareti'nin izni olmadan seyahat etmeleri de yasaklanmıştır. Bu olaylar yaşanırken liderler seçim gezilerine devam etmiştir. Venizelos bu tepkilere rağmen Selanik'te yaptığı seçim konuşmasında da yine Selanik İhtilalini savunan ve Konstantin'i eleştiren bir konuşma yapmıştır. Muhafiflerin lideri Gunaris ise önce Patras'a ardından Pire'ye seçim konuşmaları yapmak üzere hareket etmiştir⁴⁶.

Bunların yanı sıra Rum basınından alınan haberlerde Anadolu'da Yunan işgali altındaki topraklarda, Venizelos taraftarlarının seçim çalışmalarının sürdüğü anlaşılmaktadır. Neologos gazetesinden alınan habere göre Anadolu'da 150 civarı seçim dairesi kurulacaktır. İzmir ve çevresinde 14 seçim dairesi açılması planlanmıştır. İzmir'deki sinemalarda ise '*Venizelos'a rey veriniz*' propagandası yapılmıştır. Konstantin'in yakın çevresi ise basına seçimi kazanacakları doğrultusunda açıklamalarda bulunmuşlardır. Konstantin'in eski Hariciye Nazırı, seçimi % 80 kralın kazanacağına dair basına beyanatta bulunmuştur. Konstantin'in hususi kâtibi de seçimle ilgili yeni Yunan arazisi tanımlamasıyla Anadolu'daki işgal bölgelerinde Venizelos'a oy verileceğini ancak adalardan alacakları oylarla bunu dengeleyeceklerini belirtmiştir. Bundan emin oldukları için sözde yeni Yunan arazisinde aday göstermediklerini açıklamıştır. Muhabirin '*neden*' sorusuna ise orda bulunan başka biri '*yabancı memleketlerin Yunan kralı adına rey vermesini Kanun-i Esasiye uygun bulmuyoruz*' cevabını vermiştir⁴⁷. Bu cevap Konstantin'in Anadolu'daki savaşla ilgili yaklaşımını göstermekle birlikte Anadolu'daki Rum ahalinin Venizelos'a oy vereceği gerçeğini göz önünde bulundurunca seçim propagandası olarak değerlendirilebilir. Nitekim Konstantin ülkesine döndükten sonra Anadolu'daki savaş devam etmiştir.

Bu arada tarafların Anadolu'daki Yunan askerlerinin oyunu almak için de basın yoluyla mücadele ettiği anlaşılmaktadır. Yunan Karargâh-ı Umumiyesi'nin Atina gazetelerine verdiği tebliğde, gelen tepkiler üzerine bazı muhalif gazetelerin cepheye gönderilmesinin neden yasaklandığı izah edilmiştir. Buna göre, belirtilen gazetelerin ordunun maneviyatını bozacak şekilde yayın yapması gerekçe olarak gösterilirken özellikle iki gazetenin

45 *İkdam*, 11 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

46 *İleri*, 12 Teşrin-i Sani 1920, s. 1.

47 *Vakit*, 13 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

başkumandan dâhil yüksek rütbeli askerlere hakaret ettikleri belirtilmiştir. Tebliğde, Türklerle muhaliflerin iş birliği içerisinde olduğu iddiası dikkat çekmektedir. Bu iddiaya göre, Türkler tarafından cepheye Atina'daki muhalif matbuat üslubunda yazılmış birtakım beyannameler atılmakta idi. Hatta atılan bir beyanname *'Türklerin dostu olan Kral Konstantin Rusya vasıtasıyla Mustafa Kemal ile muhaberat ve münasebata girişmiştir. Şark cephesinde Ermenistan'ı mahv ve perişan ettik. Venizelos İngiltere'nin menfaati için Yunanlılığı ezmiştir. Zorba Venizolistlere ilan-ı isyan edecek ve bize iltihak eyleyecek olanlar arkadaş ve dost sıfatıyla kabul edileceklerdir'* cümleleriyle Mustafa Kemal'in Yunan askerlerini etkilemeye çalıştığı ileri sürülmüştür.

İleri gazetesinin haberinden cephedeki askerler üzerinde muhalif basın tarafından yapılan yayınların önemli bir etki yarattığı anlaşılmaktadır. Atina'dan alınan bu haberde Başkumandan Paraskevopulos'un, Venizelos'a çektiği bir telgrafla bu konuda duyduğu rahatsızlığı dile getirdiğini yazmaktadır. Başkumandan telgrafında, milli ayaklanmaya katılmış olan askerlerin muhalifler tarafından *'alçak'* olarak nitelendirildiklerinin doğru olup olmadığını sormuştur. Muhalifler telgrafta *'mürteci'* yani gerici olarak tanımlanmıştır. Bunlar tarafından söylenen ve yazılanların orduyu etkilediği ve kendisinin buna engel olamadığı bilgisi verilmiştir⁴⁸.

Seçimden kısa bir süre önce Venizelos Atina'da büyük bir miting düzenlemiştir. İleri ve Peyam-ı Sabah gazetelerinin haberinden anlaşıldığı kadarıyla mitinge yoğun bir katılım gerçekleşmiştir. Venizelos Atina basınına verdiği beyanatta mitinge yoğun bir katılım olmasını *'ancak körler Pazar günkü intihabın neticesinden şüpheleneceklerdir'* şeklinde yorumlamıştır⁴⁹. Muhtemelen bu yorumun esas sebebi olarak başta Atina olmak üzere eski Yunanistan olarak tanımlanan yerlerde muhaliflerin dolayısıyla Konstantin taraftarlarının etkili olması gelmektedir. Seçim öncesi Atina'da büyük bir miting yaparak seçmenleri etkilemeye çalıştığı da söylenebilir.

Miting esnasında Venizelos'un yaptığı iddialı konuşma ile ilgili olarak İleri gazetesi *'Yunanistan İçin İstikbal Ufukları Parlak mıdır? Değil midir? Venizelos'a Göre...'* başlığını kullanırken Peyam-ı Sabah *'Venizelos'un Yeni Bir Nutku'* başlığını tercih etmiştir. Milli Mücadele yanlısı olan İleri gazetesi bu iddiaların Venizelos'un bakış açısı olduğuna dikkat çekerken Milli Mücadele aleyhinde olan Peyam-ı Sabah ise yorum yapmadan haberi vermeyi tercih etmiştir. Mitingde yaptığı konuşmasında Venizelos yine yürüttüğü politikaları savunarak Yunanistan'a yaptığı katkıları dile getirmiştir. Türkler ve Bulgarları düşman olarak tanımlamıştır. Konuşmasında *'Bulgaristan Akdeniz'den uzaklaştırılmış ve Türkiye bir Avrupa hükümeti (devleti) olmaktan çıkmıştır'* ifadeleri ile onlara karşı üstünlük kurulduğu vurgusu yapmıştır. Devamında *'Ordumuz Avrupa medeniyetinin vekili sıfatıyla Sevri muahedesini Türklere tatbik ettiriyor. Millet*

48 İleri, 13 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

49 İleri, 14 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

nadir olarak bu kadar mesut günler görmüştür. Önünde istikbalin en parlak ufukları açılıyor. Yunanistan şarkta kuvvetli bir devlet olmuştur” cümleleri ile parlak bir tablo çizmiştir⁵⁰.

2. Seçim Sonuçları ve Türk Basını

Venizelos, 14 Kasım 1920’de yapılan seçimleri, genel beklentinin aksine büyük bir farkla kaybetmiştir. Seçimleri kaybetmesi bütün çevrelerde büyük bir şaşkınlık uyandırmıştır. Richard Clogg’a göre bu yenilgi ülkedeki savaş bıkkınlığı, İngiltere ve Fransa’nın iç işlerine fazlaca karışması ve 1917-1920 yılları arasında Venizelos’un bazı yandaşlarının başına buyruk hıncı ve öfkeli tutumlarından kaynaklanmıştır⁵¹. Hatipoğlu ise seçim sonucunu Venizelos’un Megali İdea hayaliyle 1919-1920 yıllarında dış politikaya ağırlık vererek iç politikayı geri plana atmasına⁵² muhaliflerin ise aksine seçim sürecinde iç politikaya ağırlık vermesine bağlamaktadır⁵³.

Venizelos-Konstantin mücadelesinde Venizelos, kendi yönetiminde elde edilen ‘Yeni Yunanistan’ olarak isimlendirilen yeni topraklardan destek bulmakta idi. Konstantin ise askeri yönü ile kahraman olarak görüldüğü ‘Eski Yunanistan’da geniş taraftar kitlesine sahipti⁵⁴. Venizelos doğal olarak asıl oyları sözde ‘Yeni Yunanistan’dan beklemekte idi. Ancak göz ardı edilen husus yeni topraklarda yaşayan nüfusun farklı milletlere mensup olmaları idi. Venizelos karşıtları kadar seçimin kaybedilmesinde bunların oyları da önemli bir etken olmuştur⁵⁵.

Seçim sonrası Türk basınında iki gün boyunca Venizelos’un seçimi büyük bir farkla kazandığına dair haberler çıkmıştır. Bu hata İstanbul’daki Rum basınından ve Atina’dan hükümet kanalı ile alınan yanlış haberlerden kaynaklanmaktadır. Zira Nilüfer Erdem, seçimin ertesi günü 15 Kasım tarihinde ahalinin Gunaris’in evine akın ettiğinden söz etmektedir⁵⁶. Ancak bu sonucun Türk basınına yansımaları iki gün gecikmeli olmuştur.

15 Kasım tarihli İkdâm gazetesi ‘Venizelos’un Pek Mühim Bir Ekseriyet ile Muzaffer Çıkacağı Söyleniyor’ başlığı ile verdiği haberde Gunaris başta olmak üzere muhaliflerin İtalya’ya gitmek için izin tezkeresi istediklerine dair iddialara yer verilmiştir⁵⁷. Aynı tarihli İleri gazetesi muhaliflerin yurt dışına kaçmaya

50 İleri, 14 Teşrin-i Sani 1920, s.1.; Peyam-ı Sabah, 14 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

51 Cloogg, a.g.e., s. 101.

52 Murat Hatipoğlu, *Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954*, Siyasal Kitapevi, Ankara, 1997, s.32-33.

53 Hatipoğlu, *Yunanistan’daki Gelişmelerin Işığında...*, s. 110.

54 Andrew Dalby, *Eleftherios Venizelos 1919-1923 Barış Görüşmeleri ve Sonrası*, (Çev: Dincer Demirkent), Akılçelen Kitaplar, Ankara, 2014, s.58.

55 Damla Demiröz, *Savaşın Barışa Giden Yol Atatürk-Venizelos Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri*, İletişim yayınları, İstanbul 2007, s.26.

56 Erdem, *Mizah Penceresinden...*, s. 78.

57 İkdâm, 15 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

çalışıklarına dair haberin Venizelos yanlısı Rum basınına ait olduğunu yazarak bu bilgiye şüphe ile yaklaşmıştır. Bunun yanı sıra Rum basınının Venizelos'un 369 mebusun 300'ünü kazanacağına ve yabancı muhabirlerin de gazetelerine çektikleri telgraflarda Venizelos'un galibiyetine kesin gözüyle baktıklarına temas edilmiştir. Rum basınından Yunan hükümeti ve ahali arasında seçim zaferi konusunda genel bir görüşün hâkim olduğuna dair alınan haberler bu söylentinin nerden çıktığına dair fikir vermektedir⁵⁸. Vakit gazetesi seçim sonuçlarının yanı sıra İstanbul'daki Rumların seçim faaliyetlerine de değinmiştir. Gazete İstanbul'da Anadolu Kavağı'nda seçim sandığı bulunmasına rağmen Rumların bir kısmının oy vermek için Atina'ya gittiklerini yazmaktadır⁵⁹. İleri gazetesi ise Hronos gazetesinden aldığı haberde Atina'ya oy vermek için giden Rumların şehirde Venizelos lehinde tezahüratlarda bulduklarını yazmaktadır⁶⁰.

16 Kasım tarihli gazete haberleri yine Venizelos'un zaferinden bahsetmektedir. İleri gazetesi '*Venizelos Yine Ekseriyeti Kazanmış*' başlıklı haberinde Yunan Fevkalade Komiseri'nin seçim sonucuna dair aldığı telgrafa yer vermiştir. Venizelos'un bu sonuçlar karşısında '*muhaliflere her türlü kolaylıklar ve müsaadeleri gösterelim bu da mahkûmlara son bir lütuftur*' şeklinde açıklama yaptığı yönünde haber yayınlanmıştır. Seçim esnasında da muhaliflerin asayışı bozma ihtimali üzerine olağanüstü askeri tedbirler alınmıştır. Haberlerde muhaliflerin genellikle olaylar çıkarmaya çalışan bir topluluk olarak gösterilmesi dikkat çekicidir. Seçimi kaybedeceklerinden emin oldukları için muhaliflerin farklı yollara müracaat edeceği düşünülmektedir. Muhalif liderlerin kaçmaya çalışıklarına dair haber yine yayınlanmıştır. Muhalif basının Venizelos fırkasını sert bir üslupla eleştirmeye devam ettiği ve Venizelos'u '*hain*' şeklinde tanımladıkları belirtilmiştir⁶¹.

İkdam gazetesinin '*Yunan İntihabında Venizelos Kazandı*' başlığı ile verdiği haberde, Atina'dan resmi bir malumat alınmadığına ancak alınan çeşitli haberlerin hepsinde bu sonuçtan bahsedildiğine temas edilmiştir. Bu haberlere karşın gazete kesin neticenin oyların sayımı bittikten sonra 1-2 gün içerisinde öğrenileceğini yazmaktadır. Ayrıca Yunan Yüksek Komiseri Rodof'un basına verdiği beyanata da yer verilmiştir. Rodof bu beyanatta; '*Hiç kimse Venizelos siyasetinin muvaffakiyetini inkâr edemez. Bu pek ziyade göze çarptığı için muhaliflerin saldırıları nefretten başka bir şey tevilit edemeyecektir. Venizelos'un eseri henüz ikmal edilememiştir. Hâlbuki muhalifler bunun neticesi ne olursa olsun akim bırakmak istiyorlar. Hâlbuki Yunan milleti siyaseten derece-i ikmale vasıl olmuştur. Binaenaleyh Venizelos ekseriyeti temin edecektir. Venizelos'un Avrupa'da ve Amerika'da nail olduğu itimat meçhul değildir. Binaenaleyh başkanımıza karşı sadakat-ı fevkaladem olmakla beraber Venizelos taraftarlığının bir şahus meselesi olmadığını belki Venizelos'un siyaseti*

58 İleri, 15 Teşrin-i Sani 1920, s. 1.

59 Vakit, 15 Teşrin-i Sani 1920, s. 1.

60 İleri, 16 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

61 İleri, 16 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

dâhiliye ve hariciyesine fedakârane bağlılık demek olduğunu anlatan bir makale yazmağa mecbur oldum' cümleleri ile Venizelos'u ve siyasetini desteklemiştir. Devamında Konstantin'in halkın nazarında bir yerinin olmadığını ve seçim neticesinde elde edilecek zafer ile Paulos'un tahtı kabul edeceği görüşünü dile getirmiştir. Seçim öncesi meydana gelen iç karışıklıkların ise telkin üzerine yapıldığı ve sadece kadınları üzecek tarzda olduklarını ifade ederek küçümsemiş ve önemsiz atfetmiştir. Bu iddialı açıklamaların sonunda ise her ihtimal göz önüne alınarak '*Her ne olursa olsun Yunanistan İtilaf Devletleriyle münasebetini muhafazada devam edecektir. Hususiyile Fransa ve İngiltere Yunanistan'da mümtaz bir mevki işgal ediyorlar'* demek suretiyle İtilaf Devletleri'ne her koşulda bağlılık bildirilmiştir⁶².

Türk basını 16 Kasım tarihli nüshalarında hala Venizelos'un kazandığına dair haberler verirken İngiliz basınının önemli gazetelerinden olan The Times aynı tarihte Yunanistan seçim sonuçlarının beklenilenin tam tersi olduğuna dair bir haber yayınlamıştır. Londra'daki Yunan elçiliğine gelen son bilgilere göre hazırlanan haberde, Venizelos'un adaylarının seçimlerde başarısız olduğundan bahsedilmektedir. Bu durum karşısında Venizelos'un seçimi kaybederse siyasi hayattan çekileceğine dair sözü hatırlatılmıştır⁶³.

Yunanistan seçimlerinin gerçek sonucu Türk basını tarafından ancak 17 Kasım tarihinde ilan edebilmiştir. Gazeteler bu tarihten itibaren Venizelos'un yenilgisinden söz etmeye başlamıştır. Yunanistan'daki vaziyetle ilgili Rum ve Yunan basınından alınan haberlere yer verilmiştir. İstanbul'daki Türk basını özellikle alınan bu sonucun Venizelos taraftarı olan İstanbul Rumları üzerinde nasıl bir etki yarattığına odaklanmıştır.

İkdam gazetesi '*Venizelos İntihabı Kaybetti ve Mevki-i İktidardan Çekildi'* başlığı ile ilk sayfanın büyük bir kısmını bu habere ayırmıştır. Averof zirhlisinin yaydığı haberlerin doğru olmadığı ve Venizelos'un Yunanistan'ın genelinde seçimi kaybederek ağır bir yenilgi aldığı belirtilmiştir. Rum basınından alınan haberlerde Eski Yunanistan'da Venizelos'un sadece 13 mebus çıkardığı belirtilmiştir. Henüz cephe sonuçları gelmemiştir. Bu beklenmeyen sonuç karşısında iç karışıklık çıkmasını önlemek amacıyla seçim sürecinde kaldırılan örfi idare tekrar ilan edilmiştir. Venizelos karışıklıklara mahal vermemek için asker ve polis üst düzey yetkililerle görüşerek gerekli emirleri vermiştir. Yeni vaziyet karşısında Yunan Fevkalade Komiserliği de yeni bir tebliğ yayınlamıştır. Hükümet mevcut durumu dikkate alarak bu tebliğin basın yoluyla duyurulmasını istemiştir. Tebliğde seçim sonucunun tam olarak kesinleşmemiş olmakla birlikte hükümetin tahminlerinde yanıldığına dair itirafı da yer almaktadır. Sandıkta alınan yenilgi sonrası milli iradeye saygılı olarak iktidarı terk edeceklerini bunun için bütün oyların tasnifinin beklendiği duyurulmuştur. Proodos gazetesi Venizelos ile birlikte bazı sefirlerin de istifa edecekleri bilgisini vermektedir. Sonuçların belli olması başlaması ile birlikte

62 *İkdam*, 16 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

63 *The Times*, 16 November 1920, s.12.

Yunan Fevkalade Komiserliği'nde büyük bir üzüntü yaşandığı belirtilmiştir. Patris gazetesi ise Venizelos taraftarları arasında korku meydana geldiğini yazmaktadır. İstanbul'daki Yunan mümessili de aynı gazete vasıtası ile İstanbul Rumlarına itidalli olmalarını tavsiye etmiştir⁶⁴. Bu haberler seçim sonrası taraflar arasında gerilimin sona ermediğinin bu defa da kaybeden Venizelos taraftarları arasında korku ve hırçınlık baş gösterdiğinin kanıtı sayılabilir.

İkdam gazetesi Rumca gazetelerin Venizelos'un seçimi kaybetmesi üzerine yaptıkları değerlendirmelere de yer vermiştir. Rum basını Yunanistan'ın içinden çıkılması zor büyük bir buhrana girdiğini ve iç karışıklıklar çıkacağını iddia etmiştir. Venizelos'un seçimi kaybetmesi *'bu kadar sıkıntılar zahmetler ile vücuda getirilen binalar sarsılacak'* şeklinde yorumlanmıştır. Ancak buna karşın umutlarını kaybetmediklerine vurgu yapılarak Yunanistan'ın daha ileri gitmesi için kuvvetli etkenlere ihtiyacı olduğuna ve Yunanistan dışındaki Yunan ahalisinin her türlü fedakârlığa ve desteğe hazır bulunduğu ifade edilmiştir. Rum basınından alınan haberlerden, hiç tahmin etmedikleri bu sonucu kabul etmek istemedikleri, umutlarını Anadolu cephelerindeki oylara bağladıkları anlaşılmaktadır. İstanbul ve İzmit'teki Yunan askerlerinin yüzde 95-97 oranında Venizelos'a oy verdikleri belirtilerek cephelerdeki ve sözde yeni Yunanistan'daki oyların eklenmesi ile birlikte seçim sonuçlarının Venizelos lehine değişeceği hayal edilmiştir. Rum basını öyle büyük bir hayal kırıklığı yaşamış olmalı ki Venizelos'un iktidardan çekileceğine dair beyanatu dahi onları inandırmaya yetmemiştir. Venizelos'un sadece 13 mebus çıkarabildiği sözde eski Yunanistan *'melun'* olarak nitelendirilmiştir. Rum basınında yer alan şu ifadeler 1917'de yaşanan Selanik İhtilalini hatırlatmaktadır: *'Mamañih mücahede bitmemiştir. Her şey kaybolmamıştır. Yunanistan'ı kahraman ve hissiyatperver ordusu kurtardı ve kurtaracaktır. Her zamandan ziyade 'Yaşasın Yeni Yunanistan, Yaşasın Venizelos! ...'*

Rum basınının seçim sonrası değerlendirmeleri karşısında İkdam gazetesinin tespitleri de oldukça çarpıcıdır. Gazete mevcut durumu şu cümlelerle özetlemiştir: *'Bunlar karşı yakada yayınlanan ve daima heyecanlara kapılan Rumca refiklerimizin mütalaaıdır. Umutsuzluk zamanında hayal çok kurulmamalıdır. En doğru haber Yunan Fevkalade Komiserinin yukarıda derc ettiğimiz tebliğidir ki hakiki vaziyeti lisan-ı münasiple pek güzel ifade etmektedir: Venizelos intihabatta kaybetmiştir!!!'*⁶⁵.

Bu beklenmeyen seçim sonucu üzerine İkdam gazetesinde bir köşe yazısı da yer almaktadır. Köşe yazısında seçim sonuçlarına dair tahminlerin tutmaması iki etkene bağlanmaktadır. Bunlardan ilki Yunanistan dışında bulunanların seçim sürecine dair bilgileri ağırlıklı olarak Venizelos taraftarlarından ve şaibeli vasıtalardan almasıdır. İkincisi ise iktidarın gücünü göz önüne alarak seçmenlere etki edecek her türlü resmi vasıtaları elinde bulunduran Venizelos'un bu şartlar altında kaybedeceğine ihtimal verilmemesidir. Bu sonucun Yunan kamuoyunda

64 İkdam, 17 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

65 İkdam, 17 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

Venizelos'un yürüttüğü siyasete itimat edilmediği anlamına geldiği ve seçim sonucunun asıl dikkat çeken noktasının burada olduğuna vurgu yapılmıştır⁶⁶.

17 Kasım tarihli İleri gazetesi de seçim sonucunun İstanbul Rumları üzerinde nasıl bir etki yarattığına temas etmiştir. Seçim sonucunun İstanbul'da 'bomba gibi' patladığı ve Rum ahali üzerinde derin bir üzüntü meydana getirdiği hatta Rum patriğinin ağladığı iddia edilmiştir. Haberde bu sonucun ne anlama geldiğine dair Yunan ricalinden yetkili bir kişi ile yapılan görüşmeye ve onun tespitlerine yer verilmiştir. Bu kişiye göre seçim sonucu Yunan milletinin harpten bıktığını göstermektedir. Seçim sonucunda şark siyasetini Yunanistan'a dayandıran Avrupa'nın siyasetinde de etkilerinin görüleceği tahmin edilmektedir. Venizelos'un yürüttüğü dış politika sonucu topraklarının fazlaca genişlemesi bazı çevreleri düşündürse de en çok iç siyasette gösterdiği şiddete karşı itiraz edildiği belirtilmiştir⁶⁷.

Yunanistan'da yaşanan bu önemli siyasi gelişme Osmanlı hükümeti tarafından da yakından takip edilmiştir. 17 Kasım'da Osmanlı kabine toplantısında Hariciye Nazırı Sefa Bey, Yunanistan'daki seçim ve galibi olan muhaliflerle ilgili bilgi vermiştir. Seçimde Türk ve Müslüman unsurların muhalefete oy verdiği belirtilmiştir. Sefa Bey'in iktidar değişikliğinin Yunanistan'ın dış politikasında Türkiye lehine bir değişiklik meydana getireceğine dair beklentisine Sadrazam Tevfik Paşa katılmamıştır. Tecrübeli bir devlet adamı olan Tevfik Paşa, Yunanistan'daki gelişmeleri yakından takip etmek ve yeni hükümetle ilişki kurması için Atina'ya bir kişi gönderilmesini teklif etmiştir. Gizli olan toplantıda oybirliği ile kabul edilen bu tekliften kısa süre içerisinde İngiltere'nin bilgisi olmuştur⁶⁸.

Osmanlı hükümeti gibi Türk basını da Yunanistan'daki hükümet değişikliği sonrası Yunan dış politikasına odaklanmış durumdadır. Vakit gazetesinde 'Venizelos Mağlup' başlıklı köşe yazısında seçim sonucuna dair bir değerlendirme yapılmıştır. Seçimin Venizelos aleyhine sonuçlanmasının 'tarihin en mühim vakası' olarak kaydedileceği belirtilmiştir. Bu olayı önemli kılan şey ise düşünülenin tamamen aksine bir sonucun çıkmış olmasıdır. Venizelos, galibiyetinden yüzde yüz emin olan, rakibinin fazla taş çıkarmasına izin vererek oyuna başlayan ve nihayetinde mağlup olan bir oyuncuya benzetilmiştir. Seçim sürecinde örfi idarenin kaldırılması, matbuata serbestlik tanınması ve Yunanistan'a girmesi yasak olan muhaliflere izin verilmesi Venizelos'un zaferinin gururunu artırmak için yaptığı hamleler olarak görülmüştür. Venizelos'un takip ettiği dış politika 'şahsi, maceraperest ve emperyalist' olarak tanımlanmıştır. Bu iktidar değişiminin Yunanistan'ın iç politikasından ziyade dış politikası üzerinde ne gibi etkiler bırakacağına Türkiye açısından önem arz ettiğine vurgu yapılmıştır⁶⁹.

66 İkdam, 17 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

67 İleri, 17 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

68 Salahi R. Sonyel, İngiliz Gizli Belgelerinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1923), Remzi Kitapevi, 1. Basım, İstanbul 2011, s.246.

69 Vakit, 17 Teşrin-i San-i 1920, s.1.

Vakit gazetesi ilk sayfada ‘Venizelos İntihabı Kaybetti’ başlığı altında yenilginin detaylarına da yer vermiştir. Venizelos’un büyük bir hezimete uğradığı kabinede sadece Müdaafa-i Milliye bakanının mebus seçilebildiği belirtilmiştir. Gazete, seçim sürecinde Atina muhabirinden aldığı mektuplar çerçevesinde Venizelos’un kazanamayacağını tahmin ettiklerini yazmaktadır. Ancak bu kadar büyük bir yenilgi alacağı beklenmemiştir. Haberde muhaliflerin ekseriyet kazanmasında etken olan unsurlar ele alınmıştır. Buna göre, seçime krallık meselesinin dâhil edilmesinin önemli bir katkısı olmuştur. Zira Yunanistan’da Konstantin taraftarlarının sayısının fazla olduğu düşünülmektedir. Seçim sürecinde tarafsız kişilerin de Venizelos’un maceraperest siyaseti ve krallık meselesinde takip ettiği politikadan dolayı muhalif fırkayı tercih ettikleri belirtilmiştir. Seçim sonucunun tam olarak belli olmadığı ancak kesin olan tek şeyin Venizelos’un *müthiş bir hezimete uğradığı* gerçeği olarak gösterilmiştir⁷⁰.

17 Kasım tarihli Peyam-ı Sabah gazetesi de ‘Venizelos İntihabatta Mağlup Oldu ve İstifasını Verdi’ başlığı ile ilk sayfasının yarısını bu habere ayırmıştır. Peyam-ı Sabah’da Venizelos’un neden seçimi kaybettiği üzerine değerlendirmelerde bulunmuş ve diğer gazeteler gibi iki konu üzerine yoğunlaşmıştır. İlki iç politikada yaptığı hatalar, baskı ve örfi idare, ikincisi ise seçime krallık meselesini dâhil etmesi olmuştur. Venizelos’un düşüşünün siyasi açıdan büyük bir öneme sahip olduğunun da altı çizilmiştir⁷¹.

Alemdar gazetesi ise ‘Gayr-ı Muntazır Hadisat’ başlıklı köşe yazısında Venizelos’un seçimi kaybettiğine dair haberlerin doğru olması halinde bunun siyaset âleminde ‘*müthiş bir değişim*’ meydana getireceğini iddia etmiştir. Türkiye ile Yunanistan’ın ilişkilerini Venizelos’un belirlediği ileri sürülerek asıl bundan sonra takip edilecek politikanın önemli olduğuna vurgu yapılmıştır. Yunanistan ile İtilaf Devletleri’nin ilişkilerinin geleceğinin ne olacağı ve muhaliflerin seçim vaatlerini tutup tutmayacağına dair soruların mevcut olduğu belirtilmiştir. Seçim sonucu, Venizelos’un Aleksander’in ölümü karşısındaki büyük üzüntüsünü haklı çıkarmıştır. Yazının sonunda konu, Venizelos’un seçimleri büyük bir serbestlik içerisinde gerçekleştirdiğinden ve zamanında kendilerine İttihat ve Terakki tarafından böyle bir serbestlik tanınmadığına bağlanmıştır...⁷². Milli Mücadele’ye muhalif basının ortak yönlerinden biri İttihat ve Terakki karşıtlığıdır⁷³. Alemdar gazetesinde yer alan bu yazı da bunun bir örneğini teşkil etmektedir.

Yunan işgali altında bulunan İzmir’de ise yayınlanan Türk gazetelerinin 1920 yılına ait koleksiyonlarında ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Ahenk gazetesinin 1920 yılına ait bazı sayıları mevcut ise de seçim dönemine ait bir

70 Vakit, 17 Teşrin-i San-i 1920, s.1.

71 Peyam-ı Sabah, 17 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

72 Alemdar, 17 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

73 Mustafa Özbey, Hülya Baykal, Tan Baykal, *Basın Yönetiminde Sansür Mütareke Dönemi Basını*, Minel Yayın, Ankara, 2016, s.68.

nüshasına rastlanmamıştır⁷⁴. Engin Berber, İzmir'deki Türk basının Yunan seçiminin sonuçlarını yorumlamadan sadece hükümet değişikliğini detaylı bir şekilde vermek suretiyle sayfalarına taşıdıklarını yazmaktadır. Yunanistan'ın Müttefik Sansür Kurulu'ndaki temsilcisi Rodas, Türk basınının temsilcilerine seçim sonuçlarının Yunanistan'ın dış politikasında bir değişiklik meydana getirmeyeceğini dolayısıyla Anadolu'daki savaşın sürdürüleceği mesajını vermiştir. Buna karşın Venizelos'un iktidarı kaybetmesi İzmir'de Türk ahali arasında önemli bir yankı uyandırmıştır. Rodas'ın seçim sonuçlarının İzmir'de Türk ahali üzerinde yarattığı etki ile ilgili verdiği bilgilerden bu açıkça anlaşılmaktadır: *'Yunan mücadelesini daha genel bir şekilde hurpalamak için hükümet değişikliğinden mümkün olduğu kadar istifade etmek istiyorlardı... Memnuniyetlerini saklamıyorlar, sinelerine basan Yunan kâbusundan kurtulduklarını zannediyorlardı. Hepsi galip tavrını takınmış ve Yunanistan artık mevcut değildir demişlerdi. Bu düşünce genel yerlerde, kahvehanelerde tartışılmaktaydı⁷⁵.*

Fransız basınının önemli yayın organlarından Le Temps gazetesi *'Venizelos'un Yıkılışı'* başlığı ile 17 Kasım tarihinde gazeteye gönderilmiş olan bir haberi yayınlamıştır. Haberde seçim sonucu üzerine çarpıcı iddiaların yer aldığı görülmektedir. Seçim öncesinde Venizelos'un kazanacağına kesin gözü ile bakılmasını ve mitinglerdeki kalabalıkları muhalefetin yanılması olarak değerlendirmiştir. Kalabalık mitinglere aldanan Venizelos *'ya Konstantin ya ben'* noktasına getirilerek kaybetmeye mahkûm edilmiştir. Bu yanılsama neticesinde Liberallerin yeterli seçim çalışması yapmadığı hatta seçim günü muhaliflerin sandıkları terk ettiklerine dair şayialar çıkarılarak Venizelos seçmeninin sandığa gitme oranını düşürdükleri iddia edilmiştir. Haberde seçim günü yaşananlarla ilgili yetkili bir kişinin; *'Bugün aynı şekilde, oylama odasına bir çapa ile ya da Venizelos'un ceketi ilikli portresiyle geldiğini gördüğünüz kişilerin çoğu muhalefet için oy kullandı. O, Venizelistler tarafından olası şiddetten kaçınmak için bir parolaydı'* şeklindeki çarpıcı ifadelerine de yer verilmiştir. Ayrıca haberde Yunan halkı *'genç ve cahil'* olarak nitelendirilmesi Fransızların çıkan sonuç karşısında ne kadar tepkili olduğunu göstermektedir⁷⁶. Fransız basınında yer alan bu tür ifadeler ileride de bahsedileceği gibi Türk basını tarafından eleştirilecektir.

Vakit gazetesi 18 Kasım tarihinde *'Mağlubiyetin Manası'* başlıklı köşe yazısında Venizelos'un seçimi kaybetmesinin nedenleri üzerinde durulmuştur. Yazıda Venizelos *'Cumhuriyet reisi sandalyesine diktatör olarak oturmak'* isteyen bir kişi olarak tanımlanmıştır. Halkın da bunu görerek Venizelos'a oy vermediği ileri sürülmüştür. Bununla beraber seçimi kaybetmesindeki en önemli unsur olarak Venizelos'un Megali İdea adına Yunanistan'ı maceralara sürüklemesi gösterilmiştir. Hatta seçim propagandasının temelini Yunanistan'a kattığı

74 Zeki Arıkan, *Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918-8 Eylül 1922)*, Atatürk Araştırma Merkezi, 1989, s.107.

75 Engin Berber, *Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922 Mütareke ve Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı*, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1997, s. 381, 392.

76 *Le Temps*, 21 Novembre, 1920, s.1.

topraklar üzerinden yürütmüştür. Bu propaganda karşısında halk verdiği oylar ile Venizelos'a şu yanıtı vermiştir: 'Mösyö Venizelos hakikât oldu dediğiniz hayâlâtın bir gün serap olmayacağı nerden malum? Maceralar henüz bitmedi. Bizim altı yedi sene evvel silahlaltına alınan oğullarımız henüz cephelerden gelmedi ve bu gidişle ne vakit gelecekleri de belli değildir. Zaten sizin şan ve şeref dediğiniz şeylerden biz bir şey anlamıyoruz. Siz bir taraftan yüksek ses ile şan ve şereften bahsettikçe diğer taraftan bize bitmez tükenmez matem haberleri geliyor. Artık biz matem manzaralarıyla kararan şan ve şerefler yerine sulh ve sükûn istiyoruz. Cephe dediğiniz yerlerde son kalan evlatlarımızın avdetini istiyoruz.'

Gazeteye göre, Amerika'yı I. Dünya Savaşı'na dâhil eden Wilson'un iktidarı kaybetmesi ile Venizelos'un yenilgisi aynı manaya gelmektedir⁷⁷.

18 Kasım tarihli gazetelerden Venizelos taraftarlarının seçim sonuçlarının cephelerden gelen oylarla birlikte değişeceğine dair umutlarının tamamen sona erdiği anlaşılmaktadır. Vakıf gazetesi 'Venizelos'un Mağlubiyeti Katidir' başlıklı haberine göre, cepheden gelen seçim sonucunda Venizelos sadece 1.500 kadar küçük bir oy farkı elde edebilmiştir. Sonucun kesinleşmesinin ardından Rumca gazetelerde İstanbul'daki Rumların yaşadıkları üzüntüyü dile getiren makaleler yazılmıştır. Gazete, İstanbul Rumlarının üzüntüsü karşısında Yunanistan'da seçim sonuçları üzerine şenlikler düzenlendiğine dikkat çekmiştir. Buradaki şenliklerden bahsederken 'Yunanistan'ın asıl sahipleri' ifadesi kullanılarak İstanbul Rumlarına atıfta bulunulmuştur. Yunanistan'da şenliklerin yanı sıra Venizelos taraftarlarının gösteri yapmaya çalıştıkları ve bazı olayların yaşandığı bilgisi verilmektedir. Hatta bazı Venizelos taraftarlarının Gunaris'in evine saldırdığı Atina'dan alınan haberler arasında yer almaktadır. Bu olaylar üzerine gerek Gunaris gerek Venizelos ahaliye itidal tavsiye etmişlerdir. Muhalif gazeteler ise muhtemelen çıkan olaylar karşısında Venizelos fırkası erkânına karşı herhangi bir tedbir kararı alınmadığına dair itidalli haberler yapmışlardır. Bu haberler içerisinde dış politikanın değişmeyeceğine dair İtilaf Devletleri'ne yönelik mesajlar da yer almaktadır⁷⁸.

İkdam gazetesinde 'Tahminler İhtimaller' başlıklı köşe yazısında seçimin sonuçları üzerine Fransızca ve İngilizce gazetelerde yer alan yorumlar değerlendirilmiştir. Yunanistan'da muhaliflere oy verenlere yönelik ağır eleştiriler içeren bu yorumlara karşı meşrutiyet yönetiminin temel esaslarından bahsedilmiştir. Meşrutiyet idaresinde asıl hâkimiyet hakkının millete ait olduğunun altı çizilerek çıkan sonuca saygılı olunması istenmiştir. 'Hâkim Millet'in kararının eleştirilmesi ya da ayıplanmasının meşrutiyetin ruhuna aykırı olduğu belirtilerek Avrupa'ya demokrasi vurgusu yapılmıştır. Basında seçim sonucu ile ilgili Venizelos'a 'nankörlük' yapıldığı tarzında suçlamaların yanı sıra Yunanistan için 'felaket' getireceğine dair tahminler eleştirilmiştir. Fransızca bir gazeteden alınan makalede bunlar açıkça görülmektedir. Bu

⁷⁷ Vakıf, 18 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

⁷⁸ Vakıf, 18 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

makalede Anadolu'daki savaşa atıfta bulunarak Yunan milleti sözde vaat edilmiş toprakların tam kapısı açılmışken rehberini terk etmekle suçlanmıştır. Ortaya çıkan seçim sonucu ile Venizelos'un değil Yunanistan'ın zarar göreceği ima edilmiştir. Bu sonuç '*intihar-ı milli*', '*ahlaken bir iflas*' ve '*nankörlük*' olarak nitelendirilmiştir. Siyasi açıdan bu sonucun ağır bedelleri olacağına dair açık tehditte de bulunulmuştur. İtilaf Devletleri'nin taahhütlerinin '*Venizelos Yunanistan'ına*' verildiği belirtilerek Venizelos'un bir siyasetçi olarak Avrupa'da önemli bir konumda olduğuna vurgu yapılmıştır. Bunun sebebi olarak da Venizelos'un İtilaf Devletleri ile birlikte savaşması ve onlara sadık kalması gösterilmiştir. Yunan milleti Venizelos'a oy vermeyerek İtilaf Devletleri'ne Yunanistan'a karşı serbest hareket etme hakkı vermiştir. Makalede iktidar koltuğuna oturacak olan muhaliflere de uyarılarda bulunulduğu görülmektedir. Bu uyarılar daha çok seçim programında yer alan '*askerin serian terhis*' maddesinden hareketle Anadolu'da yürütülen savaşa son verilmesi ihtimaline karşılık yapılmıştır. Makalede son olarak Venizelos'un başarısı ile kazanacak olan tek ülkenin Yunanistan olduğunun İngiltere ve Fransa'nın hiçbir kazancının olmayacağına dair gerçeği yansıtmayan ifadeler yer verilmiştir. İngilizce yayınlanan bir gazeteden alınan yazıda da '*Venizelos Yunanistan'ı*' tanımlaması ile Yunanistan'ın bundan sonra İtilaf Devletleri'nin yardım ve desteğine '*layık*' görülmeceği yorumları dikkat çekmektedir⁷⁹. Gerek Fransızca gerek İngilizce gazetelerinden alınan ifadelerden seçim sonucuna karşı İtilaf Devletleri'nin ne kadar tepkili oldukları ve Yunan milletini cezalandırmak istedikleri açıkça görülmektedir. Yunanistan'ı İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa dâhil eden Venizelos'un kaybetmesi siyasetinin de kaybetmesi anlamına gelmekte idi. İtilaf Devletleri'ni asıl kızdıran da buydu.

Seçim sonrası gerek İtilaf Devletleri'nin basın yoluyla verdiği sert tepkiler gerek içeride Venizelos taraftarlarının endişeleri, iktidara gelen muhalifleri zor günlerin beklediğini göstermekte idi. Venizelos'un yerine geçen Rallis'in ilk beyanati İtilaf Devletleri'nin tepkisini azaltma ve Venizelos taraftarlarının endişelerini gidermeye yönelik olmuştur. Rallis beyanatında, Venizelos'un siyasetinin sürdürüleceğinin ve İtilaf Devletleri ile birlikte yürüyeceklerinin altını çizmiştir. Seçim sonrası ülkede öyle bir kargaşa mevcut olmalı ki muhalifler bunları gidermek için arka arkaya beyannameler yayınlamak zorunda kalmışlardır⁸⁰. Aslında bu endişelerin hepsi daha önce yaşanan Selanik İhtilali'nden kaynaklanmakta idi. Zira muhalifler yayınladıkları bir beyanname ile dış müdahale olmayacağına dair teminat vermişlerdir.

Türk basını kısa süre içerisinde Venizelos'un seçimi kaybetmesinin ilk şaşkınlığını üzerinden atmış bundan sonra yaşanacaklara odaklanmıştır. Zira Yunanistan'daki bu değişim Anadolu'daki savaşa da etki edecek mahiyette idi. 19 Kasım'da İkdam gazetesinde yer alan köşe yazısında Venizelos'un iktidarı

79 İkdam,18 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

80 İkdam,18 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

kaybetmesi, onun takip ettiği siyasetinin de kaybı olarak değerlendirilmiştir. Ülkede takip edilecek yeni siyaseti seçimi kazanan muhalifler belirleyecek idi. Ancak burada tek bir sorun vardı. Seçimi kazanan muhalifler tek bir fırkaya mensup değillerdi. Yazıda bunları bir araya getiren ortak amacın Venizelos'u devirmek ve takip ettiği siyaseti ortadan kaldırmak olduğu belirtilmiştir. Bu amaç gerçekleştirildikten sonra asıl önemli olan şeyin aynı birlikteliğin devam ettirilip ettirilemeyeceği olduğunun altı çizilmiştir. Bu fırkaların ilk etapta orduyu terhis ve hükümdarlık meselesi gibi seçim sırasındaki vaatlerini yerine getireceklerini ancak harici, dâhili, iktisadi ve mali konularda birleşmeleri mümkün görülmemiştir. Dolayısıyla bu fırkaların birbiri ile ters düşmesi hatta uğraşmaya başlaması kaçınılmaz bir durum olarak görülmektedir⁸¹. Kısacası Venizelos sonrası Yunanistan'da ciddi bir karışıklık beklenmektedir. Süreç içerisinde yaşananlar bu değerlendirmenin ne kadar yerinde olduğunu gösterecektir.

Yunanistan'da 1915-1917'de Konstantinciler, 1917-1920 yıllarında Venizelosçular karşıt görüşü tasfiye etme politikası takip etmişlerdi⁸². Basından alınan haberler bu kısır döngünün Kasım 1920 seçimlerinden sonra da devam ettiğini göstermektedir. Seçim sonrası muhalifler bir beyannameyle dağıtılmış meclis ile seçilen naip kralı tanımadıklarını belirtmişlerdir. Yeni durum karşısında zaten naip kral da görevinden istifa etmiştir⁸³. Çıkan haberlerden Venizelos'tan sonra yakın çevresinin de başkomutanları dâhil olmak üzere istifa etmeye başladıkları anlaşılmaktadır⁸⁴. Üst düzey yetkililerde değişiklikler meydana gelmesine karşın yeni başbakan Rallis, Venizelos tarafından azledilen memurların görevlerine iade edileceği buna karşın Venizelos'un tayin ettiği memurların açığa alınmayacağını beyan etmişti⁸⁵. Rallis'in beyanatının arkasından Yunanistan'ın I. Dünya Savaşı'na dâhil olmasına karşı çıkan General Metaksas gibi yurt dışında bulunan siyasi mahkûmların geri çağırıldığı ve ülkede bulunan siyasi suçluların da tahliye edildiği anlaşılmaktadır⁸⁶. İlerleyen günlerde Selanik İhtilali esnasında Venizelos'u krala ve vatana ihanetten aforoz eden⁸⁷ Atina Metropolitisi Theoklitos tekrar görevine iade edilmiştir. İkdam gazetesinde yer alan habere göre Venizelist gazeteler yayınlarına ara vermeye başlamışlardır. Konstantin'in dönmesi durumunda bu sayısının artacağı tahmin edilmektedir⁸⁸.

Muhalifler seçim sürecinde 'Barış', 'Çocuklarımız evlerine dönsün', 'Küçük ama onurlu Yunanistan' sloganları ile Anadolu'daki savaşa son vereceklerini vaat

81 *İkdam*, 19 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

82 Hatipoğlu, *Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında...*, s.114.

83 *İkdam*, 19 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

84 *İleri*, 19 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

85 *İkdam*, 19 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

86 *İkdam*, 20 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

87 Dalby, *a.g.e.*, s.75.

88 *İkdam*, 22 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

etmişlerdi⁸⁹. Seçim sonrası Rallis'in açıklamalarından ve uygulamalarından buna cesaret edemedikleri görülmektedir. Açıkça görülüyordu ki muhalifler seçimde Yunan halkının verdiği mesajı tam olarak anlayamamışlardı⁹⁰. Nilüfer Erdem'e göre aslında Yunanistan'daki bütün kesimler toprakların genişlemesine sıcak bakmışlar sadece solcular savaş uzayınca eleştirmeye başlamışlardı⁹¹. Rallis'in basına verdiği beyanatlarda birbiri ile çelişen ifadeler bunu açıkça göstermektedir. Bir yandan Rum basını vasıtasıyla Anadolu'daki Rumlara seslenerek milli emeller çerçevesinde ilerleyeceğini cepheye takviyede bulunacağını bildirirken bir yandan da seferberliğin sona ermesi için acele edeceklerini açıklamıştır. Bu açıklama karşısında Rallis'in seçim vaatleri ile İtilaf Devletleri'nin yaptırım tehditlerinin arasında kaldığı anlaşılmaktadır. Elbette böyle tutarsız ifadeler Venizelos yanlısı olan Rum basını için eleştiri konusu olmuştur. Rum basını Rallis'in dış politikanın değişmeyeceğine dair beyanatlara itimat etmediği görülmektedir. Özellikle Gunaris ve Çaldaris'in yeni kabineye katılmaları durumunda dış politikanın değişmeyeceği beyanatının yeterli olmadığını altı çizilmiştir. Ayrıca muhaliflerin seçim vaatlerinde ordunun terhis edileceğini beyan edip orduyu nasıl silahaltında tutacaklarını merak etmektedirler. Yeni hükümet üyeleri arasında bir uyum olmadığı için Venizelos'un yakın bir zamanda tekrar iktidara geleceği tahmin edilmiştir⁹².

Basında yer alan haberlerden Venizelos'un bu ağır yenilgi sonrası aşağıdaki cevabında olduğu gibi pişmanlık duymadan sessiz sedasız ülkeyi terk edeceği anlaşılmaktadır. Venizelos'a başarısının sırrı sorulduğunda '*doğru zamanda gelmek ve yönetmenin iki kuralını kabul etmek: Her koşulda halka hakikatin bütünüünü anlatmak ve her an pişmanlık duymadan görevden ayrılmaya hazır olmak*' şeklinde cevap vermişti⁹³. Venizelos öncelikli olarak siyasi hayattan çekilme kararı almıştır. Önce Hanya'ya sonra da Avrupa'ya gideceği yazılmıştır. Venizelos'la birlikte fırkasına mensup üst düzey yetkililer ve aileleri de intikam korkusu ile ülkeden ayrılmaya başlamıştır⁹⁴.

Bazı çevrelerde Venizelos taraftarlarının hükümet darbesi yapacaklarına dair bir beklenti hâsıl olmuştur. Fakat böyle bir teşebbüs söz konusu olmamıştır⁹⁵. Salahi Sonyel, dikta rejimi kurması istenilen Venizelos'un çevresindekilere verdiği sitemli cevabı şu şekilde ifade etmiştir: '*Megali İdea'nın dörtte üçü gerçekleşmiş bulunuyor, ama Yunan halkı daha büyük bir Yunanistan istemiyor; 1897'nin Yunanistan'ını istiyor. Başlarına ne gelirse ona layıktırlar*'⁹⁶.

89 Bilge Umar, *a.g.e.*, s.68.

90 Çağla D. Tağmat, 'Londra Barış Konferansı'nda Yunan Heyeti ve Tezleri', *CTAD*, Yıl 9, Sayı 18, Güz 2013, s.32.

91 Erdem, *Mizah Penceresinden...*, s. 23.

92 *İkdam*, 20 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

93 Dalby, *a.g.e.*, s.67.

94 *İkdam*, 20 Teşrin-i Sani 1920, s. 1.

95 Sonyel, *İngiliz Gizli Belgelerinde...*, s. 245.

96 Salahi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, (C.II), Türk Tarih Kurumu, 3. Baskı, Ankara, 2003, s. 104.

Haberler arasında Venizelos'un bu sefer direniş göstermeyeceğine dair bilgiler de yer almaktadır. Neologos gazetesinden alınan haberde seçimin sonucu belli olduktan sonra İngiltere, Fransa ve İtalya sefirlerinin Venizelos'u ziyaret ettikleri ve bu durum karşısında ne yapmayı düşündüğünü sordukları iddia edilmiştir. Venizelos ise bu suale karşı '*irade-i milliyeye*' boyun eğeceği cevabını vermiştir. Buna benzer bir diğer haberde ise Venizelos'un üst düzey askeri yetkilileri çağırarak hükümetin onları kadro dışı bırakması durumunda hiçbir tepki göstermeden bu karara uymalarını istemiş olduğunu yazmaktadır⁹⁷. Bu kadar büyük bir oy farkıyla kaybedip kendisi dahi mebus seçilememişken Venizelos'un askeri müdahale ile iktidarda kalmaya devam etmesi siyasi hayatının geleceği açısından hoş olmayan sonuçlar doğurabilirdi. Üstelik Yunanistan Anadolu'da savaş halinde iken böyle bir müdahale çok da mantıklı değildi. Zira ülkede bir iç savaş çıkarabilirdi. Bu durumda yapılabilecek tek şey iktidarı terk etmesi idi. Sonuçta mevcut şartlar Selanik İhtilali'nden çok farklıydı.

Venizelos'un seçimi kaybetmesinden yaklaşık olarak 1 ay önce Damat Ferit Paşa sadrazamlıktan istifa etmişti⁹⁸. Milli Mücadele'nin Anadolu'daki sesi olan Hâkimiyet-i Milliye gazetesi Venizelos'un seçimi kaybetmesini '*Avrupa İstilacılarının Şark Kaleleri Birer Birer Yıkılıyorlar*' başlığı ile vermiştir. Haberde İstanbul'da Damat Ferit, Kırım'da Varangel'den sonra sıranın Venizelos'a geldiği yazmaktadır. Venizelos, bu yazıda '*Yunan milletinin başına 1912 den beri müthiş bir bela kesilen aslen Girit Hanyalı bir serseridir*' şeklinde tanımlanmıştır. Venizelos'un Girit'in Yunanistan'a bağlanması için yürüttüğü faaliyetler ve siyasi hayata girişinden bahsedilmiştir. Venizelos'un siyasi hayata geçişi kabine kurması Yunanlıların uzun yıllar Girit'e hâkim olmak için uğraştığı sonunda Girit'in '*memluku*' olduğu şeklinde tasvir edilmiştir. Ardından Venizelos'un Balkan Savaşları'na ülkesini dâhil etmesinden bahsedilip bu savaşı Hürriyet ve İtilaf'ın yardımı ile kazandığı ileri sürülmüştür. Venizelos'un I. Dünya Savaşı esnasında İngilizlerin ve Fransızların elinde olduğu belirtildikten sonra Kral Konstantin'i devirmesi sürecinden bahsedilmiştir. Venizelos'un seçimi kaybetmesi Anadolu Türklerinin başarısı olarak takdir edilmiş ve şu değerlendirme yapılmıştır: '*Gayr-i tabii surette büyüyen her hangi kuvvet ister şahlıs ister millet kuvveti mutlaka sönmeğe mahkûmdur! Venizelos söndü. Gayr-i tabii surette büyüyen Yunanistan da sönmek üzere bulunuyor.*'⁹⁹

21 Kasım tarihli gazeteler Venizelos'un ülkeden ayrıldığı haberini vermektedir. Nice'e gitme kararı alan Venizelos İngiliz vapuru ile ülkeden ayrılmadan önce bir beyanname yayınlamıştır. Beyannamede Venizelos'un bu ağır yenilgiden gerekli dersleri çıkardığını gösteren ifadeler yer almaktadır. Ülkeye ikiye bölen bir kutuplaşmanın ve öteki olarak nitelendirdiği kral taraftarları üzerinde kurduğu baskının ve ordunun uzun zamandır seferberlik

97 *İkdam*, 20 Teşrin-i Sani 1920, s. 1.

98 Sonyel, *İngiliz Gizli Belgelerinde...*, s.245.

99 *Hâkimiyet-i Milliye*, 20 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

halinde bulunmasının neticesi ortadadır. Seçim propagandasında sürekli tekrar ettiği Yunanistan'a yeni topraklar kazandırdığına dair ifadelerinden ise artık eser yoktur. Çatışma yerine daha uzlaşmacı bir dil ve üslupla hazırlanan beyannamede basına yansıdığı kadarıyla Venizelos aldığı yenilgiden dolayı hiçbir üzüntü hissetmeyeceğini temin etmiştir. Ayrıca iki yıldır seferberlik halinde olan Yunan milletini övmüştür. Beyannamesinde en çarpıcı kısım '*fırka menfaatinin devlet menfaatine feda edilmemesi ve rakipleriyle kardeşçe yaşamalarını*' dostlarına tavsiye etmiş olmasıdır¹⁰⁰. Rum basınından Neologos bu beyannamenin mahiyetini '*vatanperverane*' ve '*alicenap*' olarak nitelendirmiştir. Bu beyanname karşısında düşmanlarının bile etkilendiğini ahalinin ise ağlama noktasına gelecek kadar üzüldüğünü yazmaktadır¹⁰¹. Rum basınının Venizelos taraftarı olması hasebiyle konuya duygusal bir şekilde yaklaşmaları gayet tabidir.

Venizelos'un ülkeden ayrılması ile birlikte Konstantin'in ülkeye dönmesi ihtimali üzerine odaklanılmış ve İngiltere ile Fransa'nın bu konuda ortak bir siyaset belirlemek için görüşmekte olduklarına dair Paris'ten alınan haberler basına yansımıştır. Bu konuda iki devletin de Konstantin'in geri dönmesine mani olma konusunda hem fikir olduğu yazmaktadır. Bununla birlikte Yunanistan'ın takip edeceği siyaset hakkında kendisinden teminat talep edileceği gibi çelişkili bir ifade de dikkat çekmektedir¹⁰². Aslında Konstantin'in Yunanistan'a dönüşünü mani olmaları İtilaf Devletleri'nin çıkarlarına uygun düşmemekteydi. İngiltere böyle bir durumda Yunanistan'da Alman etkisinin artmasından endişe etmekteydi. Sonuçta Anadolu'da İngiliz çıkarlarına hizmet eden bir Yunan ordusu mevcuttu¹⁰³.

İkdam gazetesi Fransız basınından aldığı bir makalede Venizelos'un iktidarı kaybetmesi üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. Makalede Venizelos'un onları üzen bu yenilgisinin nedeni olarak '*dâhili siyasetinin su-i idaresinden bu su-i idarede harici siyasetinin pek yükseklere istihdaf (hedef edinme) etmesinden*' kaynaklandığı belirtilmiştir. Makalede Venizelos'tan ziyade çevresindeki kişileri yetersiz gördükleri anlaşılmaktadır. İtilaf Devletleri'nin Anadolu'da Yunanistan'a bıraktıkları toprakların aslında Venizelos'un dehasına güvenilerek verdiklerini itiraf etmişlerdir. Venizelos'un İtilaf Devletleri'ne özellikle I. Dünya Savaşı esnasında olan büyük hizmetleri nedeniyle samimi dostluklarının etkilemeyeceğinin altı çizilmiştir. Haberin sonunda ise bu meselenin çözümü için Türklere karşı yürütülen siyasetin değiştirilmesi gerektiği yazmaktadır¹⁰⁴. Venizelos'un dehasına güvenilerek Anadolu'da savaş başlatıldığına göre iktidarı kaybetmesinden sonra Yunanistan'a olan güvenin azalması gayet tabidir. Fransa'da Venizelos'un iktidarı kaybetmesinden sonra

100 İleri, 21 Teşrin-i Sani 1920, s.1.; İkdam, 21 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

101 İkdam, 21 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

102 İleri, 21 Teşrin-i Sani 1920, s.1.; İkdam, 21 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

103 Cengiz Mutlu, 'Milli Mücadele'nin Bir Başka Yönü: Anadolu'da Yunanistan'ın Vekâlet Savaşı', *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIX/39, 2019, s.573, 574.

104 İkdam, 22 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

Türklere karşı yürütülen politikanın değiştirilmesi yönünde bir temayül meydana geldiğinin açıkça ifade edilmesi de Türkiye açısından gayet önemli bir gelişmedir.

İkdam gazetesinde bir gün sonra yayınlanan '*Yunanistan Tebdili*' başlıklı yazıda Venizelos'un seçimi kaybetmesinin farklı çevrelerde farklı yorumlarla karşılandığına yer verilmiştir. Devletlerin ve milletlerin bu değişiklik karşısında kendi politikalarında ne gibi değişikliklere gideceklerine dair tahminlerde bulunulmuştur. Öncelikli olarak İngiliz ve Fransız basınında yer alan haberler çerçevesinde bu yenilginin İtilaf Devletleri tarafından nasıl algılandığı üzerinde durulmuştur. İtilaf Devletleri'nin bütün yardımlarını '*Venizelos Yunanistanı'na*' yaptıklarını dolayısıyla yeni hükümete aynı yakınlığın gösterilmeyeceği ifade edilmiştir. Bu düşünüşle birlikte İtilaf Devletleri'nin de hesaplarını *tebdil* etmeleri gerekeceği belirtilmiştir. Türkiye'de ise bu yenilginin iki şekilde yorumlandığına yer verilmiştir. Bunlardan ilki yeni Yunan hükümetinin Türkiye'ye karşı '*daha az harisâne*' bir siyaset takip edeceği ümidini içermektedir. Bu fikirde olanlar yeni hükümetin Türkleri memnun edecek bazı işlerde bulunacağı ve neticesinde Türkiye ile Yunanistan arasında bir yakınlık meydana geleceğine dair bir beklenti içerisinde bulunanlardı. Elbette bu beklentinin temel sebebi muhaliflerin seçim vaatlerinden kaynaklanmakta idi. İkinci yorum ise bu seçim sonrası Yunanistan'ın İtilaf Devletleri'nin gözünde güvenilirliği ve itibarını kaybettiğine dairdir. Zira Yunanistan İtilaf Devletleri tarafından kendisine verilen göreve *ehil* olmadığını bu seçimle ispat etmiştir. Sonuçta her iki yorumun ortak noktası bu seçim sonrası Anadolu'da yürütülen savaşın sona erdirileceğine dair bir beklenti meydana getirmiş olmasıdır.

Son olarak da İstanbul'daki Rumlar üzerinde nasıl bir etki yarattığı üzerinde durulmuştur. İstanbul'daki Rumların şiddetli bir Venizelos taraftarı oldukları belirtilirken patrikhane için de imalı bir şekilde onun da böyle görüldüğü belirtilmiştir. Bu nedenle de ilk başta bu yenilginin büyük bir üzüntü meydana getirdiği hatta Rum basınının sözde Eski Yunanistan ahalisini ihanetle suçladığı hatırlatılmıştır. Hayal kırıklığı içerisinde olan Rum Basını, Yunanistan'ın kuruluş sürecine değinerek Yunanistan'ı, Türkiye Rumları ve patrikhanesinin meydana getirdiğini itiraf etmiştir. Yunanistan ahalisi *hazıra konmakla* suçlanmıştır. Bunu ispat için de tarihten örnekler vererek kendilerini bir nevi ihbar etmişlerdir. Böylece Türkiye ile ilgili eski ithamlarını da çürütmüşlerdir. Bu süreçte patrikhanenin iki meclisi birden toplanıp Rallis'e tebrik telgrafı göndermesi özellikle patrikhanenin kısa süre içerisinde mevcut duruma uyum sağladığını göstermektedir. Patrikhanenin tutumu İstanbul'daki Rumlar arasında tepkiyle karşılanmış hatta İtilaf Devletleri'ne nankörlük olarak nitelendirilmiştir. Bu durumun patrikhanenin kendisini Yunanistan devletinin bir müessesesi gibi gördüğünün delili olarak gösterilmiştir. İstanbul'daki Rumların İtilaf Devletleri'nin desteğini kaybetmekten korktukları için patrikhanenin bu tavrını eleştirdikleri düşünülmektedir¹⁰⁵.

105 *İkdam*, 23 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

Venizelos'un Yunanistan'ı terk etmesinden sonra Venizelist basında bunun geçici bir durum olduğu siyasi hayattan çekilmediğine dair haberler yayınlanmıştır. Venizelos'un Yunanistan'ı hedeflerine ulaştırmak için daha kuvvetli olarak geri döneceği yazılmıştır. Atina'da yayınlanan Ethnos gazetesi Venizelos'un Yunanistan'dan tamamen gitmediğine mevcut durum düzelinceye kadar Avrupa'da kalacağını haber vermektedir. Venizelos'un özel mülakatlarda bulunarak hakiki vaziyeti anlatacağı beklenmektedir. Venizelos'un Nice'te kısa bir süre kalacağı sonra Paris ve Londra'ya gideceği yazılmıştır¹⁰⁶. Basında yer alan haberlerden Venizelos'un bu ağır yenilgi sonrası kısa bir süre dinlendikten sonra İtilaf Devletleri ile ilişkilerini sürdürerek Yunanistan'a geri dönmek için uygun zamanı bekleme kararı aldığı anlaşılmaktadır. Zira muhalifler isteseler de Avrupa siyasetinden kopmaları mümkün görünmüyordu. En başta Avrupa'dan alınan borçlar mali açıdan bunu imkânsız kılmakta idi. Bu durumda da Anadolu'da savaş devam edecek ve muhalifler en önemli seçim vaadini yerine getiremeyecekti. Deneyimli bir siyasetçi olan Venizelos bunları öngörerek hareket etmiş yenilgiyi kabul ederek ülkesinden ayrılmıştı.

Sonuç

Venizelos 1910 yılında iktidara geldiği andan itibaren '*Büyük Yunanistan*' sloganı ile hareket etmiştir. Balkan Savaşları'nın sonucunda Yunanistan topraklarını iki katına çıkarmayı başarmıştır. Venizelos, belki de bu başarısından ve İtilaf Devletleri'nin gücünden cesaret alarak Yunanistan'ı I. Dünya Savaşı'na dâhil etmek için Kral Konstantin ile büyük bir mücadeleye girişmiştir. Konstantin ile girdiği mücadeleyi ilk etapta kazanmış ve Yunanistan'ı I. Dünya Savaşı'na dâhil etmeyi başarmıştır. Ardından İtilaf Devletleri'nin onayını alarak Yunan ordusunu Anadolu'ya göndermiş ve Yunan halkını yeni bir maceraya daha sürüklemiştir. Sevr Antlaşması'nda Yunanistan için büyük kazançlar elde etmesinden sadece üç ay sonra ülkesinde hiç beklemediği bir seçim yenilgisi almıştır. Kendisi dâhil kabinesinin büyük bir kısmı mebus dahi seçilememiştir.

Yunanistan'da yaşanan bu önemli siyasi gelişme Türkiye'de de yakından takip edilmiştir. Türk basını seçim sonuçlarına geniş bir yer ayırmıştır. Türk basını ağırlıklı olarak İstanbul'daki Rum basınından aldığı haberler çerçevesinde seçim sonuçları hakkında bilgi vermiştir. Bu nedenle de 14 Kasım'da gerçekleşen seçimin ertesi günü Türk basınında Venizelos'un büyük bir ekseriyet kazandığı yazmaktadır. İngiliz basını gerçek durumu okurlarına 16 Kasım tarihinde duyururken, Türk basını 17 Kasım tarihinden itibaren Venizelos'un yenilgisinden söz etmeye başlamıştır. Türk basını öncelikle bu yenilginin Venizelos taraftarı olan ve Megali İdea hayali kuran İstanbul Rumları üzerindeki etkilerine değinmiştir. Özellikle İstanbul Rumlarının seçim sonuçları üzerine Yunan halkına hakaret içeren ifadelerle sitem ettikleri bilgisine yer verilmiştir. Bu sitem

106 *İkdam*, 23 Teşrin-i Sani 1920, s.1.

esnasında Yunanistan'ın bağımsızlığı sürecinde Osmanlı Devleti'ne nasıl ihanet ettiklerini de itiraf ettiklerinin altı çizilmiştir. Türk basınının üzerinde durduğu bir diğer konu Venizelos'un seçimi kaybetmesinin nedenleri olmuştur. Bu çerçevede hazırlanan haberlerde açıkça görülmektedir ki, Venizelos'un seçimleri kaybetmesi *maceraperest* olarak nitelendirdikleri dış politikasına bağlanmıştır. Ordunun uzun süredir seferberlik altında bulundurulması ve seçime krallık meselesinin dâhil edilmesi diğer etkenler olarak tespit edilmiştir. Milli Mücadele yanlısı basın tarafından Venizelos, muhaliflerin de iddia ettiği gibi diktatör olarak nitelendirilmiştir. Hem Venizelos'un hem de onun iktidarı altındaki Yunanistan'ın dış destekle büyüdüğüne dikkat çekilerek bu yenilgi normal karşılanmıştır. Bu seçim beklenenin tam tersine bir şekilde sonuçlandığı için tarihin en önemli vakalarından biri olarak değerlendirilmiştir. Bilhassa İngiliz ve Fransız basınında Yunan halkının kararına karşı saygısız ve tehdit içerikli ifadelerle rastlanıldığı bilgisine yer verilerek bu tutumları demokrasi vurgusu yapılarak eleştirilmiştir.

Türk basını Venizelos'un seçimi kaybetme nedenleri ve buna karşı İstanbul Rumlarının ve İtilaf Devletleri'nin verdikleri tepkiler ile birlikte bu değişikliğin Anadolu'daki savaşa nasıl etki edeceğine odaklanmıştır. Venizelos'un iktidarı kaybetmesi ile birlikte gerek Yunanistan'ın gerekse İtilaf Devletleri'nin dış politikaları mercek altına alınmıştır. Muhaliflerin seçim sürecinde Anadolu'daki savaşa son vereceklerine dair seçim vaatleri dikkate alınarak bu doğrultuda bir beklenti meydana gelmiştir. Zira Venizelos'un kaybetmesi siyasetinin de kaybetmesi anlamına gelmekte idi. Ancak bu beklentilerin boş olduğu bir süre sonra anlaşılacaktır.

KAYNAKÇA

I. Süreli Yayınlar

Alemdar

Hâkimiyet-i Milliye

İkdam

İleri

Le Temps

Peyam-ı Sabah

The Times

Vakit

II. Kitaplar

ARIKAN, Zeki, *Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918-8 Eylül 1922)*, Atatürk Araştırma Merkezi, 1989.

BERBER, Engin, *Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922 Mütareke ve Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı*, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1997.

CLOGG, Richard, *Yunanistan'ın Kısa Tarihi*, Çev: Dilek Şendil, 1. Basım, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2015.

ÇOLAK, İsmail, *Yunan İşgalinin Gizli Patronu Zaharoff*, Okul Yayınları, İstanbul 2004.

DALBY, Andrew, *Eleftherios Venizelos 1919-1923 Barış Görüşmeleri ve Sonrası*, Çev: Dinçer Demirkent, Akılçelen Kitaplar, Ankara, 2014.

DEMİRÖZÜ, Damla, *Savaşın Barışa Giden Yol Atatürk-Venizelos Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri*, İletişim yayınları, İstanbul, 2007.

ERDEM, Nilüfer, *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı (1919-1923)*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2009.

- _____, *Mizah Penceresinden Yunanistan'da Halk, Savaş ve Siyaset 1919-1923*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2018.
- ESER, Murat, *Eleftherios Venizelos Yunan Arşiv Kaynaklarına Göre Türk-Yunan İlişkileri*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2019.
- GÜREL, Şükrü S., *Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)*, 1. Baskı, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1993.
- HATİPOĞLU, M. Murat, *Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1988.
- _____, *Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954*, Siyasal Kitapevi, Ankara 1997.
- PALLİS, Alaxander Anastasius, *Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922)*, (Çev: Orhan Azizoglu), Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1997.
- ÖZBEY, Mustafa, Hülya Baykal, Tan Baykal, *Basın Yönetiminde Sansür Mütareke Dönemi Basını*, Minel Yayın, Ankara, 2016.
- SMİTH, Michael Llewlyn, *Yunanistan'ın Anadolu Hayali 1919-1922*, Çev: Nilgün Engin, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2017.
- SONYEL, Salahi R., *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, C.II, Türk Tarih Kurumu, 3. Baskı, Ankara, 2003.
- _____, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1923)*, Remzi Kitapevi, 1. Basım, İstanbul, 2011.
- TAĞMAT, Çağla D., *Lozan Konferansı'nda Yunan Diplomasisi 1922-1923*, Libra Kitap, İstanbul, 2018.
- UMAR, Bilge, *Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla İzmir Savaşı*, İnkılap Yayınları, Ankara, 2002.

III. Makaleler

- AKGÜN, Seçil, 'Yunanistan'da Kurtuluş Savaşı'nı İzleyen Gelişmeler', *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.3, 1993, ss. 9-23.
- ALTUĞ, Yılmaz, 'Bir Yunanlı Yazara Göre Türk İstiklal Savaşı'ndan Önce Yunanistan'da 'Genel Durum'', *Atatürk Araştırma Merkezi*, C.V, S.15, Temmuz 1989, ss.551-555.
- CİHANGİR, Çiğdem Kılıçoğlu, 'Yunanistan'da Monarşi Üzerine Bir Değerlendirme', *Atatürk Yolu*, S.58, Bahar 2016, ss. 99-121.

- HATIPOĞLU, M. Murat, 'Elefterios Venizelos'un 1910 Yılında İktidara Gelmesiyle Megali İdea'nın Kazandığı Yeni Karakter', *Üçüncü Askeri Tarih Semineri Türk-Yunan İlişkileri, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları*, Ankara, 1986, ss.456-468.
- MUTLU, Cengiz, 'Milli Mücadele'nin Bir Başka Yönü: Anadolu'da Yunanistan'ın Vekâlet Savaşı', *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIX/39, 2019, ss.563-588.
- ÖZSÜER, Esra, 'Birinci Dünya Savaşı Sürecinde Yunanistan'da Yaşanan Siyasi Kutuplaşma ve İç Çatışma: Kasım Olayları', *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, C.14, S.27-28, Yıl:2015/1-2, ss. 33-67.
- _____, 'I. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın Tarafsızlığına Karşı Venizelos- 'Entente-Cordiale' İşbirliği ve Propaganda Çalışmaları', *Atatürk Yolu Dergisi*, S.63, Güz 2018, ss.241-274.
- TAĞMAT, Çağla D., 'Londra Barış Konferansı'nda Yunan Heyeti ve Tezleri', *CTAD*, Yıl 9, Sayı 18, Güz 2013, ss.29-54.
- YELLİCE, Gürhan, 'Birinci Dünya Savaşı ve Yunanistan: Çanakkale'den Milli Bölünmeye', *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVI/32, Bahar 2016, ss.205-242.